

Postkolonialisme i litteraturen

Danske diskurser om den grønlandske anden

Abstract

This paper examines the relationship between Danish and Greenlandic identity constructs in Danish literary tradition with focus on *Isbjørnen* by Henrik Pontoppidan and *Kalak* by Kim Leine. It explores the prevalence of stereotypical notions regarding Greenland and Greenlanders in previously mentioned literary works as well as how those notions influence the construction of Danish identity. The purpose of this research is to consider the extent to which Western power discourse is reproduced, which will be done through a postcolonial reading. Projects' theoretical and methodological background is comprised of two fields within postcolonial theory; literary and discursive theory. Even though both theories are used simultaneously, Edward Said's theoretical considerations and his concept 'the Other' are primarily used in the deliberation of discursive practices, whereas postcolonial re-reading is applied as the main research method. The analysis has revealed that the depiction 'the Greenlandic Other' reveals more about the Danish rather than the Greenlandic identity. Furthermore, examination of recurrent keywords helped to conclude that both *Isbjørnen* and *Kalak* reproduce certain stereotypical notions regarding Greenlanders, thus reproducing dominant Danish power discourses. In conclusion this paper considers *Kalak* to be more critical towards certain Danish discourses, since the work displays an awareness of the existing power discourses. Unlike *Isbjørnen* by Pontoppidan, *Kalak* reproduces some discourses about 'the Greenlandic Other', it offers a variety of new perspectives on the constructs of both Danish and Greenlandic identities.

Indholdsfortegnelse

Abstract	1
1. Indledning	4
1.1 Problemfelt og problemformulering	5
2. Teori og metode	6
2.1 Postkolonial teori og metode.....	6
2.1.1 Litteraturkritisk teori	7
2.1.2 Diskursiv teori.....	8
2.2 Undersøgelsesmetode.....	11
2.3 Begrebsafklaring	12
3. Historisk baggrund	14
3.1 Grønland.....	14
3.2 Danmarks kolonisering af Grønland	14
4. Litteraturhistorisk afsnit om dansk grønlandslitteratur	16
4.1 Indledning	16
4.2 Hans Egedes <i>Det Gamle Grønlands nye Perlustration</i> (1741).....	16
4.3 Analyse af Henrik Pontoppidans <i>Isbjørnen</i> (1887).....	18
4.4 Thorkild Hansens <i>Sidste sommer i Angmagssalik</i> (1978).....	33
4.5 Opsummering.....	38
5. Postkolonial tekstanalyse af <i>Kalak</i>	39
5.1 Indledning	39

5.2 Analyse af Kim Leines <i>Kalak</i> (2007)	40
5.3 Opsummering.....	57
6. Diskussion	58
7. Konklusion.....	62
8. Litteraturliste	64

1. Indledning

Projektets fokus udspringer af vores interesse for forholdet mellem Danmark som tidligere kolonimagt og Grønland som koloni. I et postkolonialt perspektiv ønsker vi at undersøge, hvordan disse to respektive identiteter præsenteres i den danske skønlitteratur.

“Pointen er (...) at enhver kultur har brug for afvigernes historie for at definere sig selv – vores moral, ideologier og menneskesyn. Og netop litteraturen kan fortælle, nuancere og bidrage til en diskussion af sådanne værdispørgsmål (...)” (Flinker, 2014: 63).

I dette projekt arbejder vi ud fra den hypotese, at kulturel identitet defineres i modsætning til noget andet. Dette gør sig ligeledes gældende for nationalidentitet, der defineres i forhold til andre nationaliteter. I vores specifikke fokus på det postkoloniale forhold mellem Danmark og Grønland vil det helt konkret sige, at hvis vi vil forstå ‘danskheden’, så må vi se på, hvordan den grønlandske identitet betragtes og fremstilles som vores modsætning. I undersøgelsen af disse fremstillinger af Grønland og grønlænderne vil vi, som det fremgår af ovenstående citat, drage fordel af den danske skønlitteratur.

Kort sagt er vores fokus i dette projekt at afsløre danske stereotypiserede forestillinger og repræsentationer af Grønland og dets folk med henblik på at blottlægge den danske identitet, der opstår i kontrast til disse. Grundet dette fokus har vi valgt at begrænse vores empiri til kun at omfatte danske værker.

Danmarks fortid som kolonimagt dukker med jævne mellemrum op i den offentlige debat og er ligeledes højaktuel i disse år (Mikkelsen, 2015a). Debatten består oftest af postkoloniale skyldsspørgsmål og diskussioner omkring ansvar og fortrængning af fortiden i form af de danske koloniers “(...) *sparsomme placering i fortællingen om den danske identitet*” (Mikkelsen, 2015b). Det diskuteres eksempelvis stadig, om Grønland overhovedet var en dansk koloni (Andersen, 2015a). Et andet tilbagevendende debattemne er, hvorvidt folkeskoleelever i tilstrækkelig grad lærer at arbejde kritisk med den danske kolonialisme (Mikkelsen, 2015a).

På baggrund af denne debat opstod der en undren, i forhold til i hvor høj grad de førnævnte stereotype repræsentationer influerer danskernes perspektiver. Disse danske repræsentationer af grønlænderne kan findes i mange former, eksempelvis i politiske problemstillinger, musik, portrætter, skulpturer, film og reklamer, og de influerer os løbende livet igennem (Thisted, 2006:

62-63). Denne indflydelse kan resultere i, at disse grønlandske stereotyper verificeres og reproduceres - og dermed accepteres som værende sandhed. Dermed opstod spørgsmålet: Hvorvidt er denne accept overfladisk, og hvorvidt sker reproduktionen af disse repræsentationer mere eller mindre ubevidst?

I den forbindelse fandt vi det bemærkelsesværdigt, at Henrik Pontoppidans værk *Isbjørnen* har været med til at skabe litterære forestillinger om Grønland, taget i betragtning at han aldrig selv har besøgt landet. Kim Leine derimod har arbejdet på Grønland som sygeplejerske, hvilket gør det interessant at undersøge, hvorvidt Leine som et af de nyeste skud på stammen af danske grønlandsforfattere bringer et nyt perspektiv til datidens danske forestillinger om grønlænderne. Eller om han reproducerer disse på trods af de påstande, der kategoriserer hans værk som nytænkende.

Dette vil vi undersøge nærmere igennem postkolonial analyse af de to danske værker, Pontoppidans *Isbjørnen* fra 1887 og Leines *Kalak* fra 2007. De to værker er valgt på baggrund af vores litteraturhistoriske fokus med henblik på at sidestille de diskurser, som de hver især repræsenterer og/eller reproducerer. Af vores litteraturhistoriske afsnit har vi ligeledes udledt tre tankefigurer, eller nøgleord, om grønlænderne, som vi vil analysere begge værker ud fra; 'naturmenneske', 'umyndige' og 'eksotiske'. Disse vil blive uddybet senere i projektets begrebsafklaring.

1.1 Problemfelt og problemformulering

Dette projekt beskæftiger sig overordnet med Danmarks kolonisering af Grønland med dybere fokus på danske værkers repræsentation af Grønland og dets befolkning. Under forløbet udføres der postkolonial analyse af de fornævnte værker med det formål at undersøge, hvordan Danmark og dansk identitet spejler sig og skaber forestillinger om Grønland og den grønlandske identitet. Yderligere undersøges der, hvordan disse forestillinger måske reproducerer og bibeholder et for indsnævret syn på Grønland i vores nuværende samfund.

Dette vil nærmere sige, at *Isbjørnen* vil blive analyseret i et litteraturhistorisk perspektiv på danske værkers fremstillinger af Grønland. Ligeledes vil vi analysere *Kalak* med det formål at skabe en diskussion om, hvorvidt romanen reproducerer kendte repræsentationer og forestillinger om grønlænderne, eller om værket åbner op for nye perspektiver.

Ud fra dette har vi formuleret en problemformulering, der lyder således:

- Hvordan fremstilles ‘grønlandske’ såvel som ‘danske’ identiteter i litteraturhistorien med fokus på henholdsvis Henrik Pontoppidans *Isbjørnen* og Kim Leines *Kalak*? Dette med henblik på at diskutere, hvorvidt *Kalak* reproducerer kendte magtdiskurser om ‘den anden’ og ‘os’, eller om værket åbner op for nye perspektiver.

Som supplement til vores problemformulering har vi formuleret følgende arbejdsspørgsmål, der vil være med til at styrke retningen i vores projekt og lede op til diskussion:

- Hvordan konstrueres den danske og grønlandske identitet i disse værker?
- Hvorvidt skabes danskerens forestilling om sig selv igennem spejlingen af ‘den anden’?

2. Teori og metode

2.1 Postkolonial teori og metode

Dette afsnit vil redegøre for to forskellige retninger inden for postkolonial teori, hvor vi har anvendt litteratur af Bill Ashcroft, Gareth Griffiths og Helen Tiffin samt Edward W. Said og Gayatri C. Spivak. De tre førstnævnte knytter sig til den litteraturkritiske teori, mens de to sidstnævnte knytter sig til den diskursive. Derudover har vi anvendt sekundær litteratur af Hans Hauge og Christel Stormhøj, som henholdsvis gennemgår postkolonialismen og Michel Foucault, som Said var inspireret af ved udgivelsen af sit værk *Orientalisme* fra 1987.

Postkolonialisme omfatter både en række teorier og metoder at læse litteratur på. Den anvendes både på litteratur, der er blevet skrevet i lande, som tidligere har været kolonier eller bosat af europæere, og til at læse litteratur fra lande, der tidligere var imperier. Postkolonialisme har længe fungeret som et litteraturstudie i den engelsktalende verden, men anvendes nu også inden for studiet af nordisk litteratur, efter at blandt andet Danmark har fået øjnene op for dets koloniale fortid (Hauge, 2008: 359). Postkolonialisme giver dermed mulighed for at betragte dansk litteratur på en ny og kritisk måde, som dette projekt vil gøre, ved at analysere de to danske skønlitterære værker, Pontoppidans *Isbjørnen* og Leines *Kalak*.

Vi vil herunder anvende postkolonial teori, som kan deles op i to retninger; den australske, litteraturkritiske teori og den amerikanske, diskursive teori. Førstnævnte teori blev igangsat af de tre australske professorer Ashcroft, Griffiths og Tiffin med skriftet *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures* fra 1989, mens sidstnævnte begyndte med Saims værk *Orientalisme*, der senere fik selskab af den bengalske litteraturteoretiker Spivak og den indiske

professor, teoretiker og kritiker Homi Bhabha, som bliver kaldt 'The Holy Trinity' inden for postkolonial teori (Hauge, 2008: 359-362). I de nedenstående afsnit vil disse to teoretiske retninger blive gennemgået, da disse senere vil anvendes i forhold til projektets analyse af de to førnævnte skønlitterære værker. Dog skal det bemærkes, at dette projekt beskæftiger sig med begge retninger. Derfor skal teorierne ikke ses som modsætninger, men derimod som supplement til hinanden, idet projektet både behandler værkerne litteraturkritisk og diskursivt.

2.1.1 Litteraturkritisk teori

Den australske retning inden for postkolonial teori kan ses som en videreudvikling af Commonwealth-litteraturerne¹ og litteraturkritikken, og indeholder en kritisk læsning af de postkoloniale litteraturer med henblik på at finde distinktive sproglige, narrative og tematiske træk (Hauge, 2007: 10-11). Et af nøglebegreberne inden for denne teori er 'post-kolonial læsning' (post-colonial reading). Begrebet refererer til en særlig måde at læse og genlæse tekster fra både kolonisatorers og koloniseredes kulturer for at vurdere kolonisationens effekter på litterære produktioner og fortolkninger (Ashcroft m.fl., 2013: 209). Nogle af de mere prominente forfattere inden for den australske retning, Ashcroft, Griffiths og Tiffin, skriver ordet postkolonial med bindestreg 'post-kolonial'. Denne bindestreg har en vis betydning, idet det stempler post-kolonial litteratur og litteraturteori som noget nyt og anderledes. Derimod angiver en manglende bindestreg 'postkolonial', at imperialismen stadig eksisterer (Hauge, 2008: 359).

På trods af at Ashcroft, Griffiths og Tiffin primært begrænser deres teori til den britiske kolonisering af andre kulturer, åbner de stadig op for muligheden for at overføre deres teori og betragtninger til andre imperier og post-koloniale litteraturer, og dermed kan teorien også overføres til vores problemstilling omhandlende Danmark og Grønland (Hauge, 2007: 12).

“Postkolonialisme gør det dermed muligt for os at betragte den danske litterære tradition på en ny, kritisk og anderledes måde, som vil kunne svare til den måde, historikerne arbejder på” (Hauge, 2008: 360).

Denne metode, der kaldes for genlæsning (re-reading), undersøger, hvordan dansk litteratur og litteraturhistorie bidrager til at reproducere en specifik forståelse af kolonimagten. Herunder om de

---

¹ Litteratur af det tidligere Britiske imperium og Commonwealth, det vil sige litteratur, der er skrevet på engelsk af tidligere kolonier under Storbritannien (Ashcroft m.fl., 2013: 58-59)

koloniserede bliver retfærdigt repræsenteret (Hauge, 2008: 360). Dette vil blive uddybet i undersøgelsesmetoden, da det er denne metode, vi vil gøre brug af i vores analyser.

2.1.2 Diskursiv teori

Den anden teoretiske retning inden for postkolonialisme er startet med den amerikansk-palæstinensiske litteraturprofessor Edward Saids værk *Orientalisme* fra 1978 (Hauge, 2008: 362; Said, 2002: 7). Som før nævnt er denne tilgang mere diskursiv og omhandler ikke kun skønlitterære værker, men postkoloniale tekster generelt (Hauge, 2008: 363). Som tidligere nævnt udgør Said sammen med Bhabha og Spivak en 'treenighed' inden for denne teoretiske tilgang (Hauge, 2008: 362). På trods af denne treenighed har vi valgt primært at gøre brug af Said og Spivak, da Bhabhas begreber og teori ikke er relevant i forhold til vores analyse. Bhabha fokuserer hovedsageligt på dannelsen af nye kulturer i koloniserede lande samt den koloniseredes tilegnelse og imitation af den dominerendes kultur (mimicry). Vores projekt derimod beskæftiger sig med den skjulte magt, der ligger i definitionen af 'den anden'. Derfor har vi valgt at benytte os af Saids og Spivaks teorier, som vil blive gennemgået i nedenstående afsnit.

Edward Said

Said gjorde orientalismen til studieobjekt i værket *Orientalisme*.

“Orientalismen er den vestlige, videnskabelige, akademiske og litterære diskurs om Orienten, altså Østen. Den omfatter det videnskabelige studium af den arabiske verden og vore fantasier om Orienten, som de kommer til udtryk i musik, malerkunst og litteratur. Både kunsten og videnskaben har været med til at skabe Orienten. Kun ved at skabe den orientalske Anden har vi kunne skabe os selv som europæere” (Hauge, 2008: 368).

Orientalismen er altså en kulturel konstruktion af 'de andre' og ikke en beskrivelse af virkeligheden, da den deler op i dem og os (Hauge, 2007: 16; Hauge, 2008: 369). 'Den anden' eller 'andethed' (alterity) er den, der ikke har stemme, og som er ekskluderet fra teksten, litteraturen eller kulturen (Hauge, 2007: 16). Med Saids egne ord er "*Orientalismen (...) en vestlig metode til at dominere, omstrukturere og få magt over Orienten*" (Said, 2002: 29). Orienten har været med til at definere Europa (eller Vesten) som hinandens modsætninger, men forholdet mellem disse to er altså baseret på magt, hvormed den europæiske kultur har øget sin styrke og identitet ved at se sig selv som Orientens modpol (Said, 2002: 27, 29, 31). På denne måde minder orientalismen om eskimologien; 'Grønlandsforskningen' eller eskimologien er en diskurs, hvorved grønlænderne eller

eskimoerne bliver gjort til et objekt (Hauge, 2008: 370). Desuden anvendes Saids orientalismebegreb på dansk og norsk litteratur i Elisabeth Oxfeldts *Nordic Orientalism* (Hauge, 2008: 371), og derved er orientalismen interessant at undersøge nærmere i dette projekt, da det også kan anvendes på de diskurser, der opstår i forholdet mellem Grønland og Danmark.

Saids værk *Orientalisme* blev inspireret af Foucaults diskursanalyse (Hauge, 2008: 362). Foucault kaldte orientalismen for et 'diskursivt skabt objekt', mens Said selv opfattede orientalismen som en magtdiskurs (Hauge, 2007: 16; Hauge, 2008: 368). Said mener altså ikke, at man kan forstå, hvordan den europæiske kultur kunne administrere og producere Orienten, hvis ikke man undersøger orientalismen som diskurs (Said, 2002: 29). Derved lægger Saids teori og metode sig tæt op ad diskursanalyse (Hauge, 2008: 368).

“Diskurs er sprogbrug og brug af sproget i forhold til sociale, politiske og kulturelle formationer, dvs. strukturer, institutioner og normer. Diskurs er sprog, som afspejler social orden, men også sprog som skaber social orden og skaber individers samkvem med samfundet” (Bredsdorff, 2002: 12).

Dermed kan det siges, at en diskursanalyse groft skitseret fokuserer på den bestemte form for sprogbrug, der udøves i den givne situation. Formålet med en diskursanalyse kan være for at få indsigt og blotlægge de faktorer, der muligvis er med til at fastholde en bestemt tankegang og reproduceringen af denne (Bredsdorff, 2002: 13).

Magten ligger ifølge Foucault i produktionen af 'sandheder'; samfundets diskurser, og igennem diskurserne knyttes magten til viden og samfundets magtvidensinstanser. Ethvert samfund er i besiddelse af, hvad han kalder for et 'sandhedsregime', der har til formål at sortere sande diskurser fra falske (Heede, 2002: 44). Da sandhed produceres diskursivt, betyder det ifølge Foucault, at hvis og når diskurserne ændres, så må sandheden også ændres med dem (Heede, 2002: 41-45).

Magt eksisterer ifølge Foucault ikke kun som en håndgribelig størrelse i det moderne samfund eller som en direkte handling, såsom fysisk magtudøvelse. Magt skal forstås som en strategisk kamp i en hvilket som helst given situation og samfund. Denne strategiske kamp er iboende alle samfundsmæssige instanser og niveauer og udspiller sig relationelt i samfundet i en konstant social, hierarkisk positioneringskamp på et mellem menneskeligt plan (Heede, 2002: 39).

“Magtens kommen alle vegne fra vil sige, at den ikke har ét center, men snarere er spredt som et netværk, og at den optræder på såvel makro-, meso- som mikroniveau” (Stormhøj, 2013: 57).

Idet der ikke er et center for magtudøvelse, og at magt derved optræder gennem forskellige indviklede netværker, understøtter denne forståelse af magt vores projekt, da vi ønsker at undersøge to værkers indflydelse gennem litteraturen og derved gennem sproget. I og med at de to værker næppe forholder sig uskyldigt objektive, opstår der i denne produktion af ‘sandhed’ en usynlig magt, der igennem sproget udøves over læseren. Dermed ligger magten usynligt i sproget, og det er denne magt, der kommer i fokus under analysen af *Isbjørnen* og *Kalak*.

Det er igennem denne magt, at der opstår visse nøgleord eller tankefigurer, såsom naturmenneske, umyndig og eksotisk, der undersøges under analysen for at afsløre den vestlige diskurs’ repræsentationer og forestillinger af den anden.

Gayatri Spivak

Spivak er en indisk litteraturteoretiker kendt for sin kritik af studierne omkring ‘den subalterne’ foretaget af historikere, der har bidraget til den systematiske diskussion af subalternes temaer i postkolonial kontekst (Ashcroft m.fl., 2013: 245-246). I sit værk anvender hun begrebet ‘subaltern’, der betyder ‘af underlegen rang’ (Ashcroft m.fl., 2013: 244).

Subaltern stammer oprindeligt fra teoretikeren Antonio Gramscian og bruges oftest til at henvise til dominerede grupper i samfundet (Ashcroft m.fl., 2013: 244). På trods af at Spivak inspireres af Gramscians anvendelse af begrebet subaltern, kritiserer hun hans anvendelse vedrørende begrebet og overvejer dets forskellige karakteristika, for eksempel mulighederne for den subalternes repræsentation af sig selv (Ashcroft m.fl., 2013: 246; Schwarz & Ray, 2008: 452). Subalterne er en gruppe af undertrykte subjekter, der er domineret af mere magtfulde og indflydelsesrige vestlige subjekter, og som følge deraf har en problematisk konstruktion af deres identitet (Ashcroft m.fl., 2013: 246-247). Begrebet subaltern er en diskursiv konstruktion baseret på vestlig forståelse, der er påvirket af forskellige institutionelle interesser, og derfor siger mere om ‘os’ end om ‘dem’ (Kapoor, 2004: 635). Altså mener Spivak, at begrebet generelt refererer til et subjekt af vestlige repræsentationer (Kapoor, 2004: 636). Disse repræsentationer fungerer på mindst to forskellige niveauer; ‘vi’ taler for ‘dem’, hvilket kan ses i for eksempel politiske sammenhænge, og ‘vi’ taler om ‘dem’, hvilket kan observeres i kunstneriske og filosofiske repræsentationer (Spivak, 1988: 70).

I den litteraturkritiske disciplin, som Spivak er en del af, er det muligt at sammenligne Spivaks konstruktion de subalterne med Saids konstruktion den anden. I litterære tekster refererer begge konstruktioner til en reproduktion af forskellige former for vestlig hegemonisk magt over den tredje verden (Kapoor, 2004: 628). Den anden er dog en kulturel konstruktion og et resultat af generalisering, hvorimod den subalterne er en konstruktion, der er en integreret del af den dominerende diskurs og derfor en problematisk identitet at forhandle (Ashcroft m.fl., 2013: 247; Hauge, 2008: 369). Forskellen på disse to konstruktioner er, hvorvidt de opnår en stemme eller forbliver tavse objekter. Spivak konkluderer, at de subalterne ikke kan opnå en stemme, idet de altid vil være undertrykt af de herskende diskurser, der placerer og fastholder dem i rollen som subalterne (Ashcroft m.fl., 2013: 97). Said mener derimod, at den anden – eller i Spivaks terminologi den subalterne – kan opnå en stemme gennem en kontrapunktisk læsning, hvori der fokuseres på den andens fortrængte stemme (Hauge, 2008: 371).

Spivak har relevans i dette projekt gennem problematikken omkring de subalterne, idet det kan overføres til forholdet mellem Danmark og Grønland. Dette ses for eksempel i produktionen af litteratur, da danskerne i høj grad producerer meget mere litteratur end grønlænderne (Mathiassen, 2011: 151). Deri ligger der en stor magtforskydning, idet projektet fokuserer på sprogets og litteraturens usynlige magt. Hvilket må resultere i, at der i overtallet af danske forfattere i forhold til grønlandske sker en magtudøvelse, der på sin vis forstummer den andens stemme. Altså i denne situation er det grønlænderne, der fratages deres stemmer, hvilket kan sidestilles med Spivaks konklusion om, at den subalterne aldrig kan få stemme.

2.2 Undersøgelsesmetode

Som tidligere nævnt dækker postkolonialisme både over teori og metode, og vi vil derfor i dette afsnit ganske kort præcisere, hvordan vi konkret gør brug af metoden postkolonial genlæsning i dette projekt.

Som svar til vores problemformulering har vi, som tidligere nævnt, valgt at undersøge Pontoppidans værk *Isbjørnen* og Leines værk *Kalak* nærmere gennem en postkolonial genlæsning. Analysen af *Isbjørnen* sker på baggrund af vores litteraturhistoriske afsnit med inddragelse af Hans Egedes værk *Det Gamle Grønlands nye Perlustration* fra 1741 og Thorkild Hansens værk *Sidste sommer i Angmagssalik* fra 1978. Derudover gør vi brug af vores tre nøgleord, naturmennesker, umyndige og eksotiske, for at næranalysere de danske diskurser, der kommer til udtryk i *Isbjørnen*. Denne

litteraturhistoriske analyse af *Isbjørnen* vil senere bruges til at besvare spørgsmålet om, hvorvidt Leine reproducerer datidens forestillinger om den grønlandske anden.

Dermed vil vi forhåbentlig ende med et anderledes og nyt perspektiv på de to værker. Vi har dermed fravalgt de typiske analyser af henholdsvis Pontoppidan som en del af Det moderne Gennembrud og Leine som en del af debatten om, hvorvidt hans erindringsroman er fiktiv.

2.3 Begrebsafklaring

I det følgende afsnit vil vi kort afklare og præcisere vores forståelse og anvendelse af de centrale begreber i dette projekt. Det drejer sig om begreberne: Grønlandsk orientalisme, den anden og subaltern. Derefter vil vi kort uddybe vores forståelse af de tre udvalgte nøgleord: Umyndige, eksotiske og naturmennesker. Disse nøgleord, der definerer grønlændernes repræsentation, er udledt på baggrund af de gentagne dominerende diskurser, som vores analyse af det litteraturhistoriske afsnit og *Isbjørnen* har afsløret. Følgelig vil disse tankefigurer blive anvendt i analysen af *Kalak* til at undersøge om – og i så fald i hvor høj grad – sådanne repræsentationer reproduceres i *Kalak*.

Grønlandsk orientalisme

Edward Saids begreb om orientalisme fokuserer på den vestlige verdens magtdiskurs om og kulturelle konstruktioner af Østen og den orientalske anden som sin modsætning (Hauge, 2008: 368). Med udgangspunkt i Saids begreb og grundet dette projekts specifikke fokus på det postkoloniale forhold mellem Danmark og Grønland anvender vi begrebet grønlandsk orientalisme synonymt med fremstillingen af Grønland og grønlænderne, der produceres af den danske magtdiskurs igennem litteraturen. Det er i selve repræsentationen af grønlænderne, at den danske postkoloniale magt over disse kommer til syne. Lige såvel som det er i modstillingen til det forestillede grønlandske, at den særegent danske identitet defineres – altså i modsætningen til den anden (Mathiassen, 2011: 150-151).

Den anden

Begrebet den anden refererer ligeledes i dette projekt mere præcist til den grønlandske anden og til den stereotypiserede repræsentation af den grønlandske befolkning – de andre. Begrebet hører i dikotomien 'os' og 'dem' til sidstnævnte, hvor 'os' i denne sammenhæng udgøres af danskerne og 'dem' af grønlænderne. I vores forståelse kategoriseres de andre som anderledes og fremmede, der ikke hører til og som afviger fra vores kultur og normer.

Den anden er en generalisering, som ifølge Said ikke tildeles en stemme i litteraturen. Hvilket på samme måde kan siges om grønlænderne, der umiddelbart står uden for indflydelse på fremstillingerne af Grønland og dets befolkning i den danske litteratur (Mathiassen, 2011: 151).

Saids begreb om den anden og Spivaks subaltern kan på flere punkter sidestilles, dog ikke hvad angår den teoretiske uenighed om, hvorvidt disse kan opnå en stemme. Spivak konkluderer, at den subalterne ikke kan opnå en stemme, mens Said mener, at denne stemme kan opnås igennem en såkaldt kontrapunktisk læsning.

Subaltern

På trods af at der er en teoretisk uenighed mellem Saids og Spivaks begreber, den anden og den subalterne, vælger vi i dette projekt at sidestille begreberne med hinanden. Dette sker på baggrund af, at vi i dette projekt undersøger danskernes litterære stereotypiske fremstillinger af grønlænderne, frem for om grønlænderne opnår egen stemme i litteraturen.

Nøgleord/Tankefigurer

Naturmenneske

Værkerne i vores litteraturhistoriske afsnit fremstiller naturmennesket som en modsætning til det civiliserede og kulturelle menneske. Analysen af disse værker har også udledt, at et kulturelt menneske ses som et produkt af en udvikling, der konnoteres med prestige og dominans, samt en kultivering af naturen og menneskets naturlige tilstand. Til sammenligning kan naturmennesket forstås som tilbagestående og primitivt. Ved at gøre brug af begrebet naturmenneske i dette projekt henleder vi både til den indbyrdes kamp mellem naturen og kulturen samt opgøret mod civilisationens undertrykkelse. Dermed fokuserer vi på at undersøge, hvordan civilisationen undertrykker mennesket.

Umyndige

At være umyndig eller at blive umyndiggjort forbindes typisk med at blive placeret uden for indflydelse af egen autonomi. I de analyserede værker gengives umyndighed som fratagelse af ansvar og handlemuligheder og minder dermed om varetagelsen af børn. Derfor har vi den forståelse af begrebet, at nogle, i dette tilfælde grønlænderne, skal forvaltes og administreres. Dette kommer til udtryk i både Egedes værk og *Isbjørnen*, hvor grønlænderne eksempelvis beskrives som små og barnagtige. Ord som disse implicerer, at det dermed må være kolonisatorens ansvar at tage

hånd om dette umyndige folkefærd. Det vil sige, at kolonisatoren påtager sig dominerende position og dermed besidder både mulighederne og retten til at bestemme over de koloniserede.

Eksotiske

Begrebet hentyder til eksotiseringen af de grønlandske kvinder, hvis (hyper-)seksualitet fremstår som umættelig og ustyrlig, som forfatterne af vores analyserede værker kommer til gengive. Det vil sige, at kvinderne skildres gennem vestlige forestillinger som seksualiserede objekter og dermed på sin vis bliver tingsliggjort og dehumaniseret. I modsætning til den eksotiserede grønlandske kvinde står den kultiverede danske kvinde, som er i stand til at hæve sig over egne drifter og impulser. Herunder ligger samtidig forskellen i at lade sig styre af affekt og lidenskab fremfor fornuft, normer og moral.

3. Historisk baggrund

Dette afsnit indledes med nogle få faktuelle informationer omkring Grønland og dets historie. Derudover omhandler afsnittet Grønlands rolle, herunder Danmarks kolonisering af Grønland og nyere samfundsdebatter omhandlende Grønland som koloni.

3.1 Grønland

Grønland, der også kaldes for 'Kalaallit Nunaat' af dets beboere, er verdens største ø og blev navngivet Grønland i 985 af Erik den Røde i et forsøg på at fremstille landet mere lukrativt og tillokkende for nybyggere (Denstordanske.dk 1). Grønland er hovedsageligt befolket af grønlændere og danskere. Det officielle sprog er grønlandsk, da det med indførelsen af hjemmestyret i 1979 blev erklæret, at undervisningssproget i grundskolen skulle være grønlandsk. I 2002 ændrede en skolereform dog grundskolens undervisning til at være tosproget, men dansk betragtes stadig som et fremmedsprog eller andetsprog (Thorsen, 2006). Dog dominerede det danske sprog under koloniseringen af Grønland i et forsøg på at 'fordanske' grønlænderne og forme ungdommen efter danske principper (Lauritzen, 1979: 8).

3.2 Danmarks kolonisering af Grønland

Den almene danske forståelse omkring Grønland beror sig på, at Grønland engang tilhørte Danmark som en koloni, men præcist hvornår koloniseringen endte, debatteres endnu i samfundsmæssige debatter, hvilket vil blive berørt senere i afsnittet.

Historisk set har Danmark haft indflydelse på Grønland siden 1700-tallet (Denstoredanske.dk 2), hvor den norske præst Hans Egede, med økonomisk støtte fra et privat kompagni og Frederik IV, bosatte sig som missionær og grundlagde kolonien Godthåb i 1721. Senere hen ophørte den økonomiske støtte til Egede grundet utilfredsstillende resultater ifølge Christian VI. Egede forblev på Grønland selv efter støtten ophørte, men forlod dog Grønland efter sin kones død. Under 1700-tallet blev der dannet flere kolonier på Vestkysten, hvormed det danskstyrede handelselskab Den Kongelige Grønlandske Handel fik eneret på handelen i disse områder (Denstoredanske.dk 1).

I 1953 ændredes Grønlands status som værende en koloni til dansk amt, der senere ledte op til indførelsen af hjemmestyre i 1979, hvor målet i den grønlandske politik lå i at skabe et mere grønlandsk Grønland, der i højere grad skulle kunne klare og styre det grønlandske samfund (Denstoredanske.dk 1). Men hvordan opstod kravet om hjemmestyre? Behovet for hjemmestyre opstod i 70'erne grundet 50'ernes og 60'ernes danske grønlandspolitik (Lauritzen, 1979: 6). Dette hjemmestyre resulterede i, at Grønland i 2009 opnåede selvstyre, hvilket betyder, at det grønlandske folk i dag anerkendes som et selvstændigt folk med eget officielt sprog (Denstoredanske.dk 2).

På trods af at Grønland i 2009 opnår selvstyre, hvilket burde afskære yderligere diskussion og spørgsmål om koloniseringsperioden, stilles der til dags dato stadig spørgsmål til Grønland som koloni, og hvorvidt koloniseringen virkelig er ovre. På Nationalmuseet åbnedes der i 2017 en ny og permanent udstilling, kaldet *Stemmer fra kolonierne*, hvor der angives et startårstal for den grønlandske koloniseringsperiode, men ikke slutårstal. I stedet for et slutårstal er der et spørgsmålstegn, der kunne indikere museets undvigelse af at sætte et definitivt slutårstal på noget, der muligvis ikke er afsluttet. Udover spørgsmålet om, hvorvidt koloniseringen er forbi, er der også debatter, der sætter spørgsmål ved, hvorvidt Grønland var en koloni under Danmark set i nyere perspektiver. Dette ses i kronikken "Grønland var en koloni" af Astrid N. Andersen fra 2015, der skildrer, hvordan kolonibegrebet ikke har en fast definition, men at der findes flere fortolkninger og typer af begrebet 'koloni' (Andersen, 2015a). Dermed er emnet Grønland og Grønland som koloni fortsat aktuel i vores nuværende danske samfund og ikke blot en fortidig historie.

4. Litteraturhistorisk afsnit om dansk grønlandslitteratur

4.1 Indledning

Udover B.S. Ingemann, der i 1842 udgav *Kunnuk og Naja eller Grønlænderne*, var Pontoppidan en af de første danske forfattere, der skrev om Grønland – uden fysisk at have været der (Sørensen, 2008). Da *Isbjørnen* blev udgivet i 1887 dominerede naturalismens tanker i Danmark, også kaldet Det moderne Gennembrud – som kan forstås som “(...) *Naturalisme med en kritisk kant*” (Funder, 2006). Denne litteraturperiode strakte sig i Danmark fra cirka 1870 til 1890, hvor der filosofisk set blev lagt vægt på:

“(...) at det eneste virkelige er naturen, som den studeres inden for moderne naturvidenskab som for eksempel biologien” (Funder, 2006).

Selvom naturen i *Isbjørnen* spiller en stor rolle i forhold til hovedpersonens personlige forvandling, da det er naturen, der gør ham til et nyt menneske, så skal Pontoppidans værk i dette projekt ikke forstås ud fra den typiske litteraturhistoriske tilgang. Derimod skal den forstås gennem en postkolonial læsning af denne. Hvis *Isbjørnen* fortsat bliver sat i en naturalistisk kontekst – eller i forhold til Det moderne Gennembrud – så overses der en vigtig pointe; videreførelsen af danskernes måde at fremstille grønlanderne på. Derfor vil dette afsnit gennemgå Egede, Pontoppidan samt Hansen for at give et indblik i den litteraturhistoriske udvikling i forhold til danskernes fremstilling af grønlanderne.

4.2 Hans Egedes *Det Gamle Grønlands nye Perlustration* (1741)

I 1741 udgav Egede værket *Det Gamle Grønlands nye Perlustration*, der senere hen blev en inspirationskilde til og anset som kildemateriale omkring kolonitiden på Grønland (Denstoredanske.dk 3). Værket udgør dermed et fundament for forestillingerne om grønlanderne, som senere dansk litteratur kan bære præg af (Gustafsson m.fl., 2016: 27). I dette afsnit ønsker vi derfor kort at redegøre for, hvilke forestillinger om grønlanderne Egede giver udtryk for i sit værk. Dette vil mere specifikt danne litteraturhistorisk baggrund for analysen af *Isbjørnen* med det formål at undersøge, hvordan disse to værker fremstiller lignende forestillinger om grønlanderne.

I *Det Gamle Grønlands nye Perlustration* retter Egede et videnskabeligt blik på grønlanderne i sine udførlige beskrivelser af disse. I sit ærinde som kristen missionær i Grønland beskriver han grønlanderne som et naivt og ubegavet folk, der ligesom børn skal ledes og blidt styres i retning af den rette tro; kristendommen (Egede, 1741: 54):

“Og som de i så måde viser sig ret barnagtige og tåbelige, jeg vil ikke sige, fæagtigt dumme, så har man også måttet behandle dem som børn og på det enfoldigste søgt at indpode dem den kristelige forstand (...)” (Egede 1741: 55).

Ligeså bør grønlænderne allerede i børne- og ungdomsårene opdrages i den kristne tro, da de i dette tidlige livsstadie “(...) er meget lærevillige, og findes ikke tilbøjelige til nogen slags grove handlinger eller luskethed” (Egede, 1741: 56).

Omvendelsen af de naturlige mennesker til den kristne tro kan ifølge Egede kun lykkes, hvis deres omflakkende levemåde udskiftes med en mere stationær tilværelse, hvor jagt og fangst erstattes af landbrug. I hans øjne er grønlænderne imidlertid ikke selv i stand til at tage de fornødne skridt i retningen af at blive ‘fornuftige og kristne mennesker’, men må hjælpes dertil “(...) under nogen tugt og disciplin (...)” (Egede, 1741: 55). På samme måde finder han det nødvendigt at forbyde og fratage dem deres “(...) tåbelige overtro og deres løgnagtige åndemaneres indbildte kunster (...) så de i alle ting ikke må råde sig selv” (Egede, 1741: 55).

At det grønlandske folkefærd i Egedes fremstillinger ækvivalerer med umyndige børn kommer til udtryk på flere måder. Dels viser det sig igennem hans valg af adjektiver i beskrivelserne af grønlænderne, såsom ‘barnagtige’ og ‘tåbelige’. Dels viser dette sig i hans udtalelser om, at danskerne må benytte sig af disciplinære opdragelsesmetoder i forvaltningen af det grønlandske folk. Det er altså i benyttelsen af denne ‘opdragelsesretorik’, at Egedes diskurs om grønlænderne som et umyndigt folkefærd i særlig høj grad kommer til udtryk.

Der viser sig samtidig et tydeligt dobbeltforhold inden for Egedes diskurs; i modsætningen til de umyndige grønlændere står danskerne frem som de autoritære, myndige ‘voksne’ eller forældre, der må træde til og forvalte dette hjælpeløse folk. Antagonismen inden for denne diskurs træder ligeledes tydeligt frem, idet umyndiggørelsen af grønlænderne udgør Egedes begrundelse for, at de ikke selv bør have indflydelse på udviklingen af egne forhold.

Grundet grønlændernes ‘barnagtighed’ plages de ifølge Egede således heller ikke af unyttige bekymringer, men lever i en uskyldig enfoldighed og praktiserer en nøjsommelig livsførelse, der endda kan synes frommere end de fleste såkaldt kristnes:

“Kender ikke til pragt og hovmod, hade og undertrykke ikke hinanden, de kræver heller ikke nogen magt og herredømme over hinanden” (Egede, 1741: 57).

Egede beskriver grønlænderne som værende yderst godtroende af natur, og på grund af deres manglende evne til dybere refleksion mener Egede heller ikke, at de “(...) *skal disputere en imod* (...)” (Egede, 1741: 55). Han fortsætter:

“(...) ja, det har været ganske få, der har brugt sin fornuft så vidt, at de har villet ræsonnere med os, eller givet os indvendinger og modbeviser” (Egede, 1741: 55).

Umyndiggørelsen af grønlænderne fremgår her klart, idet deres indvendinger imod den kristne mission ikke bliver hørt eller tages alvorligt, og de i stedet tales hen over hovedet. Grønlænderne tildeles således ikke en stemme i Egedes værk.

Disse beskrivelser af grønlænderne har haft en høj grad af troværdighed i samtiden, grundet Egedes position som en kirkens mand taget i betragtning samt det faktum, at han levede og missionerede blandt det grønlandske folk i en årrække. Den videnskabelige fremgangsmåde i Egedes detaljerede beskrivelser af det grønlandske folk er i sig selv et eksempel på, hvordan den danske vidensmagt bruges til at definere, hvordan Grønland og grønlænderne skal forstås som umyndige:

“(...) det videnskabelige blik, som Hans Egede således med sit værk kaster på Grønland (...) er med til at skabe og understrege det ulige magtforhold mellem Danmark og Grønland” (Gustafsson m.fl., 2016: 27).

Det er samtidig i modsætningen til denne barnagtige og umyndige grønlandske anden, at den danske kolonimagt defineres som den civiliserede, autoritære og fornuftsdrivne voksne, der ser sig nødsaget til at hjælpe barnet i dets udvikling. Ved fremsættelsen af denne diskurs tjener Egedes værk dermed den kolonialistiske grundfortælling, der retfærdiggør den danske kolonisering af og missionærernes tilstedeværelse i Grønland (Gustafsson m.fl., 2016: 27).

4.3 Analyse af Henrik Pontoppidans *Isbjørnen* (1887)

I dette afsnit vil *Isbjørnen* blive analyseret ud fra genre, fortællerforhold og handlingsforløb samt ud fra vores tre udvalgte nøgleord. I disse afsnit vil vi gøre brug af eksempler fra værket og gå næranalytisk til værks.

Isbjørnen er en fortælling om præsten Thorkild Müller, der mod sin vilje sendes til Grønland. Han rejser afsted som et menneske undertrykt af civilisationens normer for derefter at finde sig selv blandt den grønlandske natur og folket. Han møder en kvinde ved navn Rebekka, og de bliver efterfølgende gift. Efter 40 år på Grønland længes han dog efter sit fædreland og drager hjem igen efter sin kones død. Hans hjemkomst vækker stor forskrækkelse i det lille sogn, men efter det indledende chok begynder sognets beboere så småt at acceptere Thorkild, og for en tid er han velldt og værdsat af sine sognebørn. Det er imidlertid ikke alle, der er glade for hans tilbagevenden, og flere af sognets kirkelige fagfolk forarges af hans kontroversielle adfærd og udførelse af embedet som præst. De forsøger at så tvivl om hans åndsevner og konspirerer om at få ham afsat. Dette lykkes dog ikke med det første, da sognets beboere finder Thorkild underholdende, tillidsvækkende og jordnær. Til sidst sker der dog en række begivenheder, der i sidste ende resulterer i, at sognet vender sig mod ham, og han vælger derfor at rejse tilbage til Grønland med ordene "*I har de Tyranner, som I fortjener*" (Pontoppidan, 1887: 128).

Genre

Idet *Isbjørnen* er en kort fortælling, kan det diskuteres, hvorvidt den kan klassificeres som en novelle. Ifølge Gads Litteraturlleksikon defineres en novelle som:

“(…) en kortere prosafortælling, der er stramt bygget op omkring få personer, en enkel, karakteristisk situation eller begivenhed, der ofte er et vendepunkt for hovedpersonen” (Berman m.fl., 2005: 249).

Ud fra dette kunne der argumenteres for, at *Isbjørnen* er en novelle, idet fortællingen nøje følger Thorkild, og de andre figurer i fortællingen beskrives ikke lige så detaljeret som ham. Dog bryder fortællingen med novellens tidsregel og kan dermed ikke klassificeres som en novelle alligevel:

“Novellen kan ikke som romanen udfolde en mængde personkarakteristikker eller redegøre udførligt for baggrunden for den situation, der bliver skildret. Der fortælles om en afsluttet periode inden for et begrænset tidsrum” (Berman m.fl., 2005: 249).

Dermed kan der konkluderes, at *Isbjørnen* på trods af sine lignende elementer til novellen kan klassificeres som en roman eller en ‘kortroman’. Kortromanen er som sådan ikke en defineret genre, men anses mere som en placering mellem genrerne roman og novelle. Gads Litteraturlleksikon beskriver kortromanen som “*En roman, der i længde og opbygning af historien minder om en novelle, eller omvendt*” (Berman m.fl., 2005: 193).

Betegnelsen novella kunne også bruges til at betegne *Isbjørnen*, da novellaen beskrives som:

“(…) en betegnelse, der især uden for Danmark bruges om en prosafortælling, der er længere end en novelle, men kortere end en roman” (Berman m.fl., 2005: 249).

I dette projekt vil vi dog blot gøre brug af betegnelsen roman eller kortroman, idet vi forholder os inden for danske rammer.

Udover at klassificere *Isbjørnen* som en roman eller kortroman kan der også diskuteres, hvilken form for roman det er. Værket beskriver sig selv som et portræt. Derudover kan det diskuteres, hvorvidt kortromanen ikke også indeholder nogle elementer af en dannelsesroman, idet hovedpersonen Thorkild forlader hjemmet og finder sig selv uden for hjemmets rammer.

Dannelsesromanen er en genre, der var meget udbredt i 1800-tallet, og det blev også kaldt for en bildungsroman, taget fra det tyske sprog (Berman m.fl., 2005: 64). Dannelsesromanens traditionelle struktur er bygget op som hjemme-ude-hjemme.

“Helten forlader hjemmet for at konfrontere sig med verden og udforske sig selv som individ. Disse erfaringer i medgang og modgang og mødet mellem individet og samfundet forløber ofte konfliktfyldt, men ender med, at helten affinder sig med samfundets krav og forsones med sin plads, hvorefter han kan vende hjem som et dannet, ansvarligt menneske” (Berman m.fl., 2005: 61).

Isbjørnen følger denne hjemme-ude-hjemme-struktur, dog med den undtagelse, at hovedpersonen Thorkilds hjemvendelse ikke resulterer i hans bosættelse og accept af samfundet. Thorkild vender hjem for at opdage, at det ikke længere er det hjem, hvor han hører til, og vender tilbage til Grønland, der dermed er blevet hans hjem. Dermed kan *Isbjørnens* struktur ud fra dannelsesromanens skema ses som hjemme-ude-hjemme-og-nyt-hjem. Derfor kan romanen ikke helt klassificeres som en dannelsesroman. Dog udspringer der fra genren dannelsesroman en anden genre kaldet udviklingsroman, der minder om dannelsesromanens struktur, men resulterer ikke i en idealistisk slutning, som ellers kendetegner dannelsesromanen:

“Udviklingsromanen er beslægtet med dannelsesromanen. I dannelsesromanen finder hovedpersonen sin plads i livet som et dannet, ansvarligt menneske, mens udviklingsromanen skildrer tabet af illusioner og drømme” (Berman m.fl., 2005: 348).

Denne afvigelse fra dannelsesromanen er den detalje, der passer bedst til hovedpersonens dannelsesstruktur. Thorkild starter hjemme i København for derefter at drage til Grønland, hvorefter han vender hjem, og ifølge dannelsesromanens rammer burde acceptere samfundets normer og bosætte sig, men vælger i stedet at forlade landet for bestandigt. Dermed ender han tilbage på Grønland, der dermed er blevet hans nye hjem, idet København ikke lever op til hans forventninger mere – med andre ord; tabet af illusioner og drømme.

Fortæller og fokalisering

Pontoppidans *Isbjørnen* fortælles igennem en såkaldt heterodiegetisk fortæller, der karakteriseres ved at befinde sig udenfor den fortalte verden og ikke på niveau med fortællingens karakterer. Fortællerens position til den fortalte verden kan dermed betegnes som fraværende (Larsen, 2013: 57). I enkelte passager overtages den heterodiegetiske fortællers narrativ af en såkaldt ‘implicit forfatter’. Den implicite forfatter fremstår som en imaginær forfatterperson af værket og skal ikke forveksles med den narrative fortæller eller den egentlige forfatter, Pontoppidan (Berman m.fl., 2005: 162). Den implicite forfatter viser sig eksempelvis i den indledningsvise direkte henvendelse til den ‘indlejrede modtager’ med ordene “*Forestil Dem, min Læser (...)*” (Pontoppidan, 1887: 1). Således indledes fortællingen om Thorkild af den implicite forfatter, der ligeledes senere kommer til orde med sætningen “*Om denne Præst, hans Liv og mærkelige Levned er det, at disse Blade skal berette*” (Pontoppidan, 1887: 19). Romanens afslutning og afrunding varetages således også af den implicite forfatter:

“I Søby og Sorvad har man siden intet hørt fra Thorkild Müller. Man fik blot at vide, at han strax var rejst tilbage til Grønland. Maaske lever han deroppe endnu” (Pontoppidan, 1887: 128).

Den narrative fortæller og den egentlige forfatter af kød og blod forveksles ofte som begge værende afsendere af tekstens meningsudsagn, men disse bør almindeligvis holdes adskilt. Forfatteren er digteren og skaberen bag historien samt af selve fortælleren, som derfor skal ses som en tekstlig størrelse, der i formidlingen fungerer som kilde til det fortalte (Larsen, 2013: 57). I forhold til *Isbjørnen* er det dog vigtigt at pointere, at synet på og fremstillingerne af grønlænderne, der heri præsenteres af fortælleren, bærer præg af de herskende diskurser, der er i Pontoppidans samtidsflorerede, såsom imperialismen, hvilket uddybes længere nede i afsnittet. Fortælleren i *Isbjørnen* influeres og begrænses til forfatterens egen viden og perspektiv på emnet, som ligeledes er under påvirkning af en større europæisk diskurs på dette tidspunkt i historien.

Pontoppidan er kendt for sit kritiske perspektiv på den menneskelige adfærd, samfundet og kristendommen. *Isbjørnen* er et eksempel på, hvordan han kritisk anskuer menneskets drifter, samfundets undertrykkelse af naturen og religionens illusioner (Denstoredanske.dk 4). Han er kendt for især at gøre op mod religionens strikse restriktioner, hvilket måske er en reaktion på hans strenge kristne opdragelse. Derudover kan det også have noget at gøre med Pontoppidans samtid, der var præget af naturalismen og Friedrich W. Nietzsches filosofi om, at Gud er død (Funder, 2006). I forhold til Pontoppidans eget liv så valgte han bevidst ikke at følge i sin fars fodspor og blive præst, men søgte ind på ingeniørstudiet. Dette fravalgte han dog før sin færdiggørelse af studiet og blev i stedet for forfatter (Denstoredanske.dk 4).

Selvom fortæller og forfatter skal adskilles og ikke anses som værende det samme, så kan fortælleren betragtes som forfatterens budbringer. Dermed sender Pontoppidan gennem sin fortælling *Isbjørnen* en kritisk granskning af samfundet og et opgør mod religionens strenge morale. På trods af at han forholder sig kritisk i forhold til samfund og religion, så influeres han samtidig af samtidens diskurser med henblik på den europæiske imperialisme². Derudover, som vi tidligere har nævnt, har han aldrig selv betrådt Grønlands jord, men vælger at berette om dette land. Hvilket indikerer, at han må føle en sikkerhed og overlegenhed i sine præsentationer om Grønland og dets folk, der derfor må udspringe fra en herskende diskurs i hans tid, der fremstiller den anden på en specifik måde. Her kunne man argumentere for, at han har ladet sig inspirere af for eksempel Egede og dennes værk *Det Gamle Grønlands nye Perlustration*. Der vil senere i analysen blive trukket paralleller mellem Egede og *Isbjørnen*.

Da fortællerens indsigt ikke er begrænset til en bestemt karakters synsvinkel, men derimod har adgang til og indsigt i indre perspektiver hos skiftende karakterer, kan fortællerens vidensdistribution betegnes som nulfokalisering (Larsen, 2013: 59). Fortælleren er dermed i besiddelse af en større viden end karaktererne og kan betegnes efter den klassiske klassificering; alvidende fortæller.

Handlingsforløb – sjuzet og fabula samt fortælle tid/fortalt tid

Det egentlige kronologiske forløb igennem Thorkilds liv fra barndom til alderdom kan betegnes som *Isbjørnens* fabula, hvilket vil sige “(...) en fortællings kronologiske råmateriale (...)” (Berman m.fl., 2005: 107). *Isbjørnens* sjuzet, eller plot, tager derimod sin begyndelse i Thorkilds sene alderdom, da han er hjemvendt fra Grønland. Plottet starter med en indledende præsentation af

---

² Imperialisme beskriver stormagters erhvervelse af kolonier fra cirka 1880 til cirka 1918 (Andersen, 2015b)

Thorkild, der strækker sig fra side et til otte, og afsluttes med sætningen “*Om denne Præst, hans Liv og mærkelige Levned er det, at disse Blade skal berette*” (Pontoppidan, 1887: 19), hvilket er en indirekte henvendelse til læseren om, at der her foretages en indledning til den egentlige fortælling i Thorkilds ungdom.

Fortælleiden defineres som “(...) *tiden, hvor der fortælles fra (...)*” (Berman m.fl., 2005: 122).

Vores tolkning af fortælleiden baseres på ordet ‘endnu’ i værkets sidste sætning om Thorkilds tilbagevenden og bosættelse i Grønland “*Maaske lever han deroppe endnu*” (Pontoppidan, 1887: 128). Ordet ‘endnu’ indikerer en nutidig tidsangivelse i forhold til den fortalte tid, og derfor tolker vi fortælleiden som tidspunktet for udgivelsen af *Isbjørnen* i 1887.

Den fortalte tid derimod defineres som “(...) *tiden, hvor begivenhederne udspiller sig*” (Berman m.fl., 2005: 122). Da begivenhederne, der berettes om i værket, har fundet sted forud for fortælleidspunktet, fortælles *Isbjørnen* dermed i et bagudsyn. Der er derfor ikke en samtidighed med handlingens begivenheder, der i stedet fremstår som et tilbageblik. Dette tilbageblik kan ligeledes aflæses i brugen af præterium romanen igennem. Da handlingsforløbet i *Isbjørnen* ikke angives med specifikke årstal, kan vi ikke være sikre på, hvilken tidsperiode fortællingen foregår i. Ud fra brugen af præterium og den afsluttende sætning, hvormed det angives, at Thorkild muligvis stadig lever på Grønland, kan vi indkredse os til, at handlingen slutter et uvist antal år, før *Isbjørnen* udkom. Der er dermed en nærmere uspecificeret tidsmæssig afstand imellem værkets fortælleid og fortalte tid.

Den fortalte tid i *Isbjørnen* er umiddelbart svær at kortlægge, fordi der ikke nævnes årstal eller tidsperioder. Dog kan der gennem en analyse af forskellige pejlemærker i værket indkredses en periode mellem 1721 til slutningen af 1800-tallet. Denne periode fandt vi frem til dels ved at undersøge den grønlandske fangerkultur og dels ved at etablere tidspunktet for, hvornår staten tilbød økonomisk støtte til forskning af Grønlands kortlæggelse og kolonisering.

Som tidligere nævnt i vores litteraturhistoriske kapitel så rejste Egede til Grønland og grundlagde kolonien Godthåb i 1721, og inden 1800-tallet var slut, var hele det sydlige til det nordlige Grønland koloniseret (Lauritzen, 1979: 6). Dermed må det nordlige Grønland være blevet koloniseret gennem slut 1800-tallet og start 1900-tallet. Da Grønland i 1953 ophørte med at være betegnet som en koloni, startede der en voldsom industrialiseringsperiode, hvor fangersamfundet gik fra at være et decentraliseret fangersamfund til et centraliseret industrisamfund (Lauritzen,

1979: 6). Da der i *Isbjørnen* bliver beskrevet meget jagt og sælfangst, tolker vi den fortalte tid som værende under fangerkulturen og dermed før dennes ophør.

I *Isbjørnen* nævnes:

“Der existerede for et Par Menneskealdre siden - og mulig eksisterer der derfor endnu - en kongelig Anordning, et ministerielt Reskript eller noget lignende, i Følge hvilket fattige theologiske Studerende, der vilde forpligte sig til efter endt Examen i et længere, forøvrig ubestemt Tidsrum at virke som Præster oppe i vore grønlandske Besiddelser, af Staten kunde erholde en aarlig, ikke ganske ubetydelig Understøttelse til deres Studeringers Fortsættelse” (Pontoppidan, 1887: 20).

Dette ‘endnu’ indikerer som sagt, at de par menneskealdre siden skal udregnes fra værkets publiceringsår 1887, og dermed må den fortalte tid være omkring starten af 1800-tallet. Dette udregnes, på baggrund af at gennemsnitsalderen for mænd i 1880’erne var cirka 50 år (Statens Institut for Folkesundhed, 2004). Derfor må den fortalte tid i *Isbjørnen* cirka være mellem 1780’erne og 1887.

Thorkild

Som nævnt starter *Isbjørnen* med en beskrivelse af en hjemvendt Thorkild, og han præsenteres som en usoigneret, aldrende mand med snehvidt hår og et ansigt let til smil. Hans kropsbygning beskrives som stor, næsten som kæmpe, og hans påklædning er altid den samme. I denne første passage fremstår Thorkild som en stor og munter mand, der nyder at forarge sine omgivelser:

“”Halløj, De dér! ... Pas for Guds Skyld paa, De ikke fryser fast til Pelsen!” — hvorpaa han fortsatte sin Vej med denne mægtige, øredøvende Latter, der satte Luften i Forfærdelse i vid Omkreds (...)” (Pontoppidan, 1887: 7).

Derefter skildres Thorkilds ungdom og tid som teologistuderende blandt sine studiekammerater:

“Mange vil maaske endnu fra hine Tider mindes en svær, stor og kejtet Fyr, der gjerne var til Latter overalt (...)” (Pontoppidan, 1887: 23).

Yderligere beskrives det, hvordan der allerede siden Thorkilds fødsel var en enighed om, at han aldrig ville opnå eller blive til noget. Han blev i en ung alder på grund af sin størrelse beskrevet som abnorm, og dermed var han fra barnsben af udstødt af samfundet. Han blev betragtet som en stående

joke mellem sine studiekammerater, og de udførte onde jokes på hans bekostning. I denne passage, hvori Thorkild skildres som en klodset, sløv og langsom person, der latterliggøres af sine medmennesker, fremgår det ligeledes, hvordan Thorkild finder sig i disse ondskabsfuldheder med en mild resignation:

“Uden nogen Sinde selv at sige et Ord eller tage Del i Lystigheden, men taalmodigt findende sig i at blive benyttet af Kammeraterne til en hvilken som helst Slags Spøg, kunde han ofte sidde saaledes timevis uden at røre sig, - som et alt for stort, godmodigt Dyr, der forlængst var blevet enigt med sig selv og andre om, at det i et og alt var født som en Umulighed”
(Pontoppidan, 1887: 24).

Denne stilfærdige og endda muntre accept af hans skæbne som en udstødt er dog udadtil en maske, og Thorkild lider i det stille, hvilket i visse tilfælde har fået ham til at overveje selvmord. Derfor beskrives Thorkild før sin rejse til Grønland som en stor, grim og enfoldig ung mand med en resigneret og kuet personlighed.

Da Thorkild bosætter sig på Grønland, er han først sky og distanceret, men til sidst beslutter han sig for at drage afsted til fjelds sammen med en grønlander kaldet Ephraim og hans datter Rebekka og deres følge. Da han vender tilbage sammen med de andre, er han et nyt menneske både i ånd og i fysik (Pontoppidan, 1887: 53). Dermed er Thorkild forvandlet til et nyt menneske, hvis fysik og udstråling har fået mere liv i sig. Denne forvandling vil blive yderligere analyseret i afsnittet om naturmennesket.

Da Thorkild vender tilbage til København, hvilket også refererer tilbage til starten af romanen, vækker han stor overraskelse og røre ved sin forvandlede fremtoning. Thorkild ønsker at vende tilbage for at overraske sine bekendte og vise dem sit nye jeg:

“Hvor de vilde blive forbavsede, naar han er skjøn Dag traadte ind ad deres Dør og sagde: Hvem er jeg? Kan I huske Bjørnen? For her sér I ham!...” (Pontoppidan, 1887: 70).

Thorkilds hjemvendelse forskrækker sognet, og han misfortolker beboernes reaktion som ærefrygt og beundring:

“Han var gjennem snart fyrretyve Aar bleven alt for vant til Hyldest paa Grund af sine personlige Fortrin til nu at forstaa, at man ikke ogsaa henede maatte beundre og misunde

ham hans kraftige Skikkelse, hans for hans Alder saa usædvanlige Styrke, hans Haardførhed og stolte Skjæg” (Pontoppidan, 1887: 74).

Her skildres Thorkild mere som en hårdfør, kraftig mand med et beundringsværdigt skæg, frem for den unge, klodsede enfoldige fyr han engang var. Han fremstår mere selvsikker og i fred med sig selv. Denne selvsikkerhed, hvormed han gebærder sig i det lille sogn, bliver ikke kuert, og Thorkild vender ikke tilbage til sin gamle væremåde. Han bryder derimod op med sit gamle samfunds normer, og da han til sidst ikke kan tilpasse sig under disse, rejser han tilbage til Grønland.

Naturmenneske

Et af de større gennemgående temaer i *Isbjørnen* er naturen i opposition til civilisationen. Denne kamp afspejles for eksempel i hovedpersonen Thorkild, der gennem sin rejse til Grønland og hjemvendelse til København finder sig selv.

Kampen mellem natur og kultur, så at sige, ses allerede i starten af romanen, hvor læseren får indblik i den latente konflikt “(...) *hans Hjem var hele Egnen, hvis Skove og Lyngbakker, Kjær og Moser (...)*” (Pontoppidan, 1887: 10). Thorkilds bo beskrives som en hule, hvilket indikerer, at hans hjem ikke lever op til de standarder, som det lille sogn kræver. Derudover får læseren det indtryk, at Thorkild negligerer sit bo, fordi han ikke føler sig hjemme i det.

Et andet eksempel på den indbyrdes kamp mellem natur og kultur kan observeres i Thorkilds frygt for at ligne sin bedstefar, på trods af at han aldrig har mødt manden. Han har kun hørt fortællinger om bedstefaren gennem tjenestepigen og morens gentagne bekymrede udsagn om, hvorledes Thorkild slægter sin bedstefar på. Ud fra disse fortællinger danner han sig et billede af bedstefaren som en stor og skræmmende vildmand og drager paralleller mellem sig selv og denne opdigtede figur og frygter, at han har nedarvet vildskaben fra sin bedstefar. Denne indre vildskab må undertrykkes og gemmes væk, da den ikke er ’normal’ i det lille civiliserede sogn:

“Kun en eneste Gang havde han hørt hende nævne hans Navn, idet der i et af hendes mest bekymrede Øjeblikke slap hende ud af Munden, at han - Thorkild - lignede ham. Og han huskede endnu, hvilket underligt betagende Indtryk dette den Gang havde gjort paa ham” (Pontoppidan, 1887: 46).

Kampen kommer endnu tydeligere til udtryk i beskrivelsen af Grønlands natur, der på trods af sin nådesløshed overvindes af mennesket, der udholder og overlever den lange vinternat:

“Men selv i dette Vinternattens maanedlange Mørke, naar Landet laa begravet under de favnehøje Driver og Havet stod ispakket og mørkt, saa langt Øjet naaede, saa levede man dog, om ogsaa ofte fattigt nok, heroppe under Sneen...” (Pontoppidan, 1887: 37).

Heri afspejles en anderledes kamp mellem natur og kultur; mennesket vover og trodser elementerne og overvinder dem i sidste ende. I Thorkilds tilfælde er det derimod en kamp mellem to identiteter; naturmennesket og kulturmennesket.

Ved ankomsten i Grønland kæmper Thorkild for at opretholde sit civiliserede jeg, hvilket symboliseres, idet han forsøger at begrave sig i tunge bøger og teologiske studier frem for en løssluppen omfavelse den grønlandske natur. Gradvist lokkes han dog af naturen omkring ham for til sidst at befri sig fra sine kulturelle restriktioner, der resulterer i Thorkilds forvandling.

“Men de, der ikke havde set ham siden Vinteren, kunde næppe kjende ham igjen, saa forandret var han bleven. Det var ikke alene det, at hans Hoved havde rejst sig, hans Ryg rettet sig: at han havde faaet Liv i Øjnene og Farve over Kinderne. Men der var virkelig - kommet ligesom noget af Sletternes vide Uendelighed i hans Blik, noget af Jagtens gjaldende Hallo i hans mægtige Stemme, ja selv en Mindelse om Renens rappe Klove i hans springske, hastige Tale. Han var bleven et andet... et nyfødt Menneske” (Pontoppidan, 1887: 53).

Her beskrives det, hvordan Thorkild har taget naturen til sig, i stedet for at kæmpe for at distancere sig og tæmme den er han blevet en del af den. Hvilket afspejler, hvordan civilisationen har undertrykt ham. Han finder sig selv og lykken i naturen og derved bliver et naturmenneske, der følger blodets brusen og sine impulser, frem for de indoktrinerede normer hans tidligere tilværelse har praktet ham på.

Dog beskrives de restriktioner, han befrier sig fra, som stemmer i hans samvittighed, hvilket vidner om, at han implicit erkender, at hans identitet som naturmenneske strider imod den almene civiliserede norm. Dermed er der stadig en konflikt mellem natur og kultur, idet han identificerer kulturen som sin samvittigheds stemme, og derfor må naturmennesket i ham fra et kulturmæssigt perspektiv anses som værende amoralsk:

“Det kunde vel endnu til Tider hænde, naar Blodets vilde Fart sagtnede for en Stund, at han da ligesom saa' sig selv i Ansigtet - og slog Øjnene ned. Han kunde da pludselig blive ligesom

bange for sig selv, for sin egen Haand, der endnu var blodig efter den sidste Flænsning, for sit uklippede Skjæg og Klungen af sin dybe Stemme” (Pontoppidan, 1887: 56).

Dette eksempel på Thorkilds splittelse vidner om, at han på trods af sin nyfundne lykke stadig moralsk er bundet til kulturen, men at han vælger at ignorere den, hvilket resulterer i momentære stunder af skyldfølelse, der i bund og grund ender med en længsel og hjemkomst til fædrelandet.

Opsamlende set er det tydeligt, hvordan Pontoppidan skildrer kulturens undertrykkelse af naturen, og Thorkild opdager efter sin hjemkomst, hvordan naturmennesket i ham ikke kan forenes med den kultur, han engang befandt sig i. Efter et stykke tid indser Thorkild, at han er blevet fremmed for kulturen, og han rejser derfor tilbage til Grønland. Dermed vender han permanent kulturen ryggen og overgiver sig fuldstændigt til naturen.

På trods af at naturen umiddelbart vinder over kulturen i tilfældet med Thorkild, så har kulturen stadig fodfæste i ham gennem hans perspektiv på sig selv og grønlænderne. Dette perspektiv skal dog bemærkes at være en repræsentation af Pontoppidans forestillinger. Selvom Thorkild føler sig velkommen og som en del af det grønlandske folk, afslører hans betragtninger af grønlænderne, at Pontoppidan ser ham som højerestående end dem, hvilket viser, hvordan Pontoppidan fremstiller forholdet mellem danskerne og grønlænderne. Dette illustreres yderligere gennem de to næste afsnit omhandlende nøgleordene umyndige og eksotiske.

Umyndige

Den første grønlænder, der beskrives, er den gamle mand Ephraim, og det nævnes, at hans næse var “(...) saa flad og uudviklet (...)” (Pontoppidan, 1887: 49). Ordet ‘uudviklet’ antyder en stagnation i udviklingen fra barn til voksen, og er det første implicite tegn på den umyndighed, der beskrives i *Isbjørnen*.

Et andet eksempel på beskrivelsen af grønlænderens umyndighed kommer til udtryk i Thorkilds beskrivelse af sin kones attributter:

“Men han saa ogsaa den barnlige Glæde, der lyste ud af disse Øjne, hver Gang hun lod sine korte Fingre stryge gjennem hans lange, bløde Haar; den Trofasthed, hvormed hun altid ventede ham derhjemme i den lille Stue og spejdede efter hans Komme, naar han var ude paa sine Langfartet med Slæden og Hundene; den taknemlige Tryghed endelig, hvormed hun

kunde lægge sig ind til ham under Skindtæppet, naar i de mørke Vinternætter Snestormen for over Huset og rystede Væggene” (Pontoppidan, 1887: 63).

Beskrivelsen af Rebekka kan sammenlignes med en hund. Trofast venter hun på Thorkild i hjemmet og spejder i døren efter hans kommen og gåen. Endvidere beskrives hun som et barn, der søger beskyttelse og tryghed i forældrens seng, når det tordner udenfor. Dette afspejler Pontoppidans syn på grønlændernes uselvstændighed og behov for at blive taget sig af.

I sin fremstilling af grønlænderne som umyndige viderefører Pontoppidan kendte danske magtdiskurser. På trods af at Pontoppidan slutter *Isbjørnen* med, at Thorkild vender tilbage til Grønland og til fulde omfavner den vilde natur, så impliceres det stadig, at Thorkild står højere placeret end grønlænderne hierarkisk set.

Denne umyndighed i *Isbjørnen* er som tidligere nævnt også et gennemgående træk i Egedes værk *Det Gamle Grønlands nye Perustration*. Egede beskriver grønlænderne som børn, der skal disciplineres og opdrages i den kristne tro:

“Og som de i så måde viser sig ret barnagtige og tåbelige, jeg vil ikke sige, fæagtigt dumme, så har man også måtte behandle dem som børn og på det enfoldigste søgt at indpode (...)” (Egede, 1741: 55).

I dette citat skal ordet ‘enfoldigste’ forstås som oprigtigt eller på ærlig vis, og at det dermed er danskernes pligt at lede grønlænderne på ærlig vis ind i den kristne tro. Egede beskriver også, hvordan grønlænderne tror på “(...) *løgnagtige åndemanes indbildte kunstner* (...)” (Egede, 1741: 55), hvilket refererer til shamaner. Dette kan sidestilles med børns uskyldige tro på overnaturlige eller mytologiske figurer.

Idet både Pontoppidan og Egede beskriver grønlænderne som børn, opstår der som tidligere nævnt en dobbelthed. Denne dobbelthed eksisterer i modsætningsforholdet mellem barn og forælder. Dermed positionerer Pontoppidan og Egede danskeren i magtpositionen som forælder, og grønlænderen påtvinges rollen som barnet. Denne positionering ved at betegne grønlænderne som børn og derved indtagelsen af magtpositionen autoritær voksen er et tydeligt eksempel på Foucaults teori om, at magt er en strategisk kamp om positionering. Hvilket viser, hvordan der sker en usynlig magtudøvelse gennem sproget i litteraturen.

Eksotiske

Da Thorkild ankommer til Grønland, starter han ud med at være forbeholden over for den fremmede tilværelse, men bliver til sidst en del af det grønlandske samfund. Her finder han sammen med den grønlandske pige Rebekka, der beskrives som lattermild og med et legesygt glimt i øjet. Hun er 18 år, da hun møder Thorkild, og han bemærker straks hendes tætsiddende tøj og livslystne blik (Pontoppidan, 1887: 50):

“Hun blev strax noget fortunlet over disse uforberedte Kjærtegn; men da hun laa i hans Arme, saa hun op paa ham med et besynderligt, ikke fornærmet Blik...” (Pontoppidan, 1887: 60).

Deres forhold resulterer i giftermål, og de får adskillige børn sammen. Rebekka er den kvindelige figur, der beskrives mest udførligt, og hendes personlighed kommer til udtryk, når Pontoppidan i detaljer beskriver hendes påklædning. Tøjet er farverigt og fremmed, håret sat op på en anderledes måde, og på trods af kulden og de mange tøjlager bemærkes det stadig, hvordan tøjet sidder stramt om hendes krop, hvilket tilfører hende et forførende strejf. Pontoppidans repræsentation af grønlandske kvinder skal derfor findes i præsentationen af Rebekka.

Reproduktionen af forestillingen om de grønlandske kvinder som barnagtige, glade, trofaste og lystne sker dermed igennem beskrivelsen af Rebekka, der forfører Thorkild, og hvis seksuelle appetit aldrig stilles, idet der berettes at:

“(...) hveranden Sommer oppe ved Renjagten sprang en lille, buttet Grønlænder frem af hendes Skjød” (Pontoppidan, 1887: 63).

Thorkilds beskrivelse af Rebekka efter deres første gang sammen er dog ikke synderligt flatterende:

“Han saa jo nok, at hendes Ansigt kunde have været regelmæssigere, Øjnene større og mere sjælfulde, Kroppen mindre firkantet” (Pontoppidan, 1887: 63).

Ud fra denne beskrivelse kan det groft oversættes, hvilke meninger der umiddelbart gemmer sig bag Thorkilds udsagn om sin kone:

Beskrivelse	Mening

Regelmæssig	Kønnere (baseret på danske standarder)
Sjælfulde	Mangel på intelligens/uddannelse
Mindre firkantet	Højere og med former (baseret på danske standarder)

Thorkilds beskrivelse af Rebekka repræsenterer den fremmedhed, Pontoppidan ser hos grønlænderne, og standarden den måles med. I forbindelse med sætningen “(...) *hendes Ansigt kunde have været regelmæssigere* (...)” (Pontoppidan, 1887: 63) stilles automatisk spørgsmålet: I forhold til hvad? Og selvom det kan tolkes, som om Thorkild kunne have ønsket sin kone kønnere efter danske standarder, så betyder det ikke, at Rebekka er grim efter grønlandske standarder. Deri ligger en dualitet, når Pontoppidan bruger ordet regelmæssig.

I forhold til mere sjælfulde øjne kan det være mere kompliceret at tolke Pontoppidans mening. Der kan refereres til spiritualitet, der trods Thorkilds afslappede forhold til teologi alligevel har en betydning, da han er opdraget i den kristne tro. Refereres der i stedet til grønlændernes generelle intelligens, kan der igen stilles spørgsmålet: I forhold til hvilken standard? Det beskrives, hvordan Thorkild forsøger at vende grønlænderne mod den kristne tro ved at lære dem Guds sande ord. Dog har han selv lært en masse fra beboerne, såsom jagt, kajakroning og meget andet. Derved sættes Thorkilds viden overfor grønlænderens kundskaber, og det fornemmes, at Pontoppidan vægter Thorkilds teologiske viden højere end grønlændernes kendskab til naturen.

I forhold til Rebekkas krop er det åbenlyst, at hun er lille, endda meget mindre end Thorkild, der værket igennem beskrives som en bjørn. Derudover anvendes adjektiverne ‘små’ og ‘buttede’ gennemgående i skildringen af grønlændernes fysiske fremtoning, hvilket giver læseren billedet af små, kompakte skikkelser.

Delkonklusion

Isbjørnen indeholder talrige eksempler på, hvordan Pontoppidan viderefører danske magtdiskurser i sine forestillinger og beskrivelser om grønlænderne. Især med henblik på at han aldrig selv har været i Grønland, må han derfor have indsamlet empiri om grønlændernes udseende. Han anvender overordnet adjektiver til sine skildringer af grønlænderne, såsom ‘små’, ‘buttede’/‘firkantede’,

'skæve øjne', 'sort stridt hår', 'hvide tænder', 'farverig beklædning' og 'skindbylter'. Derudover viderefører han blandt andet Egedes fremstilling af grønlanderne som umyndige børn, der har brug for en hjælpende autoritet:

“Der blev Stor Sorg og Jammer hos alle deroppe i den lille Koloni, da de fik at vide, at deres gamle Ven og Fader vilde forlade dem.” (Pontoppidan, 1887: 70).

I forhold til eksotiseringen af de grønlandske kvinder besværliggøres fortolkningen, idet Rebekka næsten er den eneste, der beskrives i fulde detaljer. Analysen af det eksotiske og lystne tager dermed næsten kun udgangspunkt i en enkelt karakter, og derfor tages der forbehold for den grove generalisering af de grønlandske kvinder og deres seksuelle appetit. Denne generalisering kan dog netop have været formålet bag Pontoppidans bevidste valg om kun at beskrive en enkelt kvinde som repræsentation af alle. Dog beskrives deri korte passager, hvordan grønlanderne er mere frie seksuelt set. Efter Rebekka og Thorkild har været sammen først gang, drager de ned til hendes forældres hule, og der beskrives det, hvordan voksne og børn ligger nøgne sammen på brikse rundt omkring. Dette viser deres manglende blufærdighed, og det giver læseren det indtryk, at grønlanderne ikke er tyngt af konventionelle restriktioner og derved er mere frigjorte i deres seksualitet.

“Rundt omkring langs de drivende og dryppende Stenvægge laa de paa Brixerne: Mænd, Fruentimmer og Børn i Flæng - alle nøgne; thi Heden og Osen herinde var forfærdelig” (Pontoppidan, 1887: 60-61).

Dermed kommer det eksotiske og lystne også frem i en bredere beskrivelse frem for den mere detaljerede beskrivelse af Rebekka. På denne måde oplever læseren det eksotiske centraliseret i Rebekkas beskrivelse, og dette understøttes af beskrivelsen af de nøgne kroppe og grønlandernes frigjorte seksualitet. Umiddelbart fremstiller Pontoppidan en forestilling om, at grønlandske kvinder er lystne, og dette er en forestilling, der videreføres til den danske forståelse resulterende i et forvrænget billede af den grønlandsk kvinde.

En anden vigtig detalje at lægge mærke til er den metafysiske konflikt, som Thorkild symboliserer, når han vender tilbage til København. Sognets beboere anser ham ikke som en dansker mere, men som en grønlander, hvilket fremmedgør ham. Han er ikke længere en af 'os', men en af 'dem'. Dermed pointerer Pontoppidan, hvordan Thorkild ved sin accept af den grønlandske kultur har valgt at afgive magten, der ligger i at være en af 'os', for i stedet at blive en af de andre. Dog er der den

problematik, at selvom Thorkild ikke længere er en af 'os', så er han heller ikke fuldbyrdet en af 'dem', idet hans syn på grønlænderne er farvet af, at han synes, de er barnagtige, umyndige og anderledes. Dette perspektiv, der præsenteres gennem Thorkild som karakter, repræsenterer Pontoppidans perspektiv på forskellen mellem danskerne og grønlænderne.

Dette gør, at Thorkild i bund og grund ikke har et rigtigt tilhørsforhold til hverken 'os' eller 'dem'. Alligevel kategoriseres han mere som en af 'dem' end en af 'os', hvilket viser, hvor dominant en forestilling om grønlænderne, der videregives til læseren. Grønlænderne vil ifølge Pontoppidan altid være de andre, og selv hvis en af 'os' blev til en af de andre, så vil denne forblive en blanding, men altid med en højere position end den grønlandske anden.

Bogen afsluttes som tidligere nævnt med, at Thorkild rejser og efterlader sig ordene "*I har de Tyranner, som I fortjener*" (Pontoppidan, 1887: 128), hvilket afspejler Pontoppidans kritik af samfundet for at skabe personer, der har magt til at definere og skabe opfattelse om andre, og at denne magt ikke altid bruges på den rigtige måde. Dette kan for eksempel ses, idet Thorkild bliver meldt på teologistudiet af sin pårørende familie, og de tilmelder ham yderligere til anordningen med at blive udstationeret på Grønland mod økonomisk støtte. Hvilket viser, hvordan Thorkild på daværende tidspunkt ikke har haft egen magt over sit liv, og idet samfundet vurderer ham som et individ, der ikke vil blive til noget, sender de ham nærmest ud på en grønlandsk isflage.

Selvom Thorkild som hovedperson gennem Pontoppidans repræsentationer favoriserer naturen og dets naturfolk frem for civilisationen og dens kultur, så er Pontoppidan igennem sin litteratur selv med til at udøve en magt over og videreføre en diskurs om grønlænderne som værende umyndige, og de grønlandske kvinder som lystne og eksotiske. Dermed kan det siges, at Pontoppidan, gennem sin kritik af samfundet og hvad der ifølge ham er religiøse illusioner, stadig viderefører og reproducerer nogle vestlige diskurser om den anden, altså grønlænderne.

4.4 Thorkild Hansens *Sidste sommer i Angmagssalik* (1978)

En anden dansk forfatter, der har skrevet om Grønland, er Hansen. Hansen er ud fra danske øjne mest kendt for at have modtaget Nordisk Råds Litteraturpris tilbage i 1971 for Slavetrigien, bestående af *Slavernes Kyst* fra 1967, *Slavernes Skibe* fra 1968 og *Slavernes Øer* fra 1970 (Olling, 2011). Trilogien blev kendt for at bringe det tabuiserede emne om Danmark som kolonimagt og slavehandelsnation frem i lyset, og en centrale pointe i trilogien er, at "(...) *slaveriet udgør et*

overset kapital i danmarkshistorien (...)” (Olling, 2011). Dette tydeliggøres også i *Slavernes Kyst*, hvori der står:

”De danske koloniers historie er fejret i adskillige beskrivelser og skal ikke gentages her. Men det vigtigste led i denne historie, mennesketransporten mellem Guinea og Vestindien, er aldrig gjort til genstand for en selvstændig fremstilling. Der findes, uvist af hvilken grund, ingen bog om den danske slavehandel. Lydløse paa deres nøgne fødder vandrer slaverne gennem to hundrede aar af Danmarkshistorien uden at efterlade sig andre spor end skolebøgernes lille oplysning om, at Danmark var det første land, som afskaffede slavehandelen. Tusinder af mænd, kvinder og børn. Og bagefter en enkelt sætning. Som er forkert” (Hansen, 1967: 21).

På grund af sin tydelige intertekstualitet til Karen Blixen er romanen desuden også kendt for sin første linje, der lyder ”*Vi havde et fort i Afrika*” (Hansen, 1967: 9). Det skal dog her pointeres, som det også gør i Kurt Frederiksens værk om Hansens liv og forfatterskab fra 2012, at Hansens brug af ’vi’ er hans måde at understrege “(...) *det kollektive historiske ansvar*” på (Frederiksen, 2012: 111-112). Hansen var altså en samfundskritisk journalist og forfatter i dansk øjemed. Men vil dette stadig gøre sig gældende, hvis Hansens værker læses ud fra en postkolonial kontekst?

Hvor Slavetilogien omhandler den afrikanske guldkyst og det tidligere Dansk Vestindien, der har Hansen også skrevet om Grønland i sine to reportager, “Fangerne vender hjem” og “Sidste sommer i Angmagssalik”, da han igennem sit erhverv som journalist for Billed-Bladet var på Grønlands østkyst i sommeren 1973. Disse reportager blev senere genudgivet som et længere essay i 1978 under titlen *Sidste sommer i Angmagssalik* (Frederiksen, 2012: 173).

Første del, eller reportage, handler om Hansens rejse med lægeskibet Signe Vest, der skal hente nogle fangere. Disse fangere har tilbragt et år på fangstpladser, under samme betingelser som fangerne havde før i tiden; som frie mennesker uden kontakt til andre mennesker og civilisationen (Hansen, 1978: 7).

Hvor Pontoppidan i *Isbjørnen* romantiserer Grønlands natur og dets befolknings fangerkultur, der fremstiller Hansen et mere realistisk billede af disse. Pontoppidan beskriver blandt andet, hvordan grønlænderne titter frem efter den grønlandske hårde vinter ved sommerens første solskinslys:

”Da kom de krybende ud — store og smaa Skindbylter — fra alle Hulerne omkring Søen, rejste sig paa de vaklende Knæ, strakte Armene frem og stirrede med de matte, forsultne Øjne op imod dette fremmede Lys, der ligesom legede paa Fjældkammene. Selv gamle Krøblinge og de, hvem Sulten havde udmattet, saa de ikke kunde støtte paa Benene, maatte bæres ud i det fri for at overbevises om, at det virkelig var sandt, og for at se paa, hvorledes nu Skjæret Dag for Dag listede længere ned ad Klippesiderne” (Pontoppidan, 1887: 38).

Derudover påpeger han, at på trods de hårde vintre med nød og sult, så dør grønlænderne sjældent på grund af de barske omstændigheder (Pontoppidan, 1887: 37-38). Pontoppidans fremstilling af naturen fremstår som sagt romantiseret i modsætning til hans kritik af det danske samfund og kristendommen. Dette viser, hvordan han på trods af sin kritik måske viderefører nogle romantiske forestillinger om naturen, der måske stammer helt tilbage fra guldalderen.

“Rolig og majestætisk gled disse Polarhavets mægtige Sejlere hen under den vinfarvede Himmel ... som Æventyrslotte ... som svømmende Krystalpaladser, med Tinder og kuplede Taarne, solrøde, azurblaa eller ligesom dryppende af Blod og Guld” (Pontoppidan, 1887: 40).

Dette er dog det modsatte i tilfældet med Hansens første reportage, som starter med at beskrive, hvordan en af fangerne formodes at være død (Hansen, 1978: 7). Det står i modsætning til Pontoppidan, der i *Isbjørnen* ikke rigtig nævner dødeligheden i den barske natur på Grønland. Desuden er fangerens børn med ude på fangstpladserne for at blive vænnet til strabadserne fra en tidlig alder af, så de kan lære at overleve ude i naturen, hvis de senere ønsker at blive fangere selv (Hansen, 1978: 8). Hansen beskriver også, hvordan jordhytterne er ”(...) sædvanlig snavset (...)” og hvor ”(...) en ram lugt slog én i møde (...)” (Hansen, 1978: 38), og hvordan fangerne generelt lever i et svineri:

”Om vinteren lægger nysneen sig nådigt over svineriet, og i gamle dage generede det ingen, for når sneen smeltede igen, var beboerne for længst brudt op og draget bort til sommerens bopladser. I dag sviner de hele året rundt og år efter år på samme sted (...) Samtidig med at deres gamle livsform er gået til grund, er de begyndt at leve på en skraldeplads” (Hansen, 1978: 16).

Hansen mener dog, at dette svineri er forståeligt, da der ikke findes ferskvand ved fangstpladserne, og fangerne derfor får vand ved at hugge stumper af isbjergene, som derefter skal smeltes i baljer og gryder:

”Når man derefter så alt vasketøjet, der var hængt til tørre mellem husene, og tænkte på, at hver stump var lagt i blød og vasket og skyllet i vand, som først var sejlet ind til land som en isklump i en robåd og siden slæbt op til huset og siden bragt til at smelte i gryde efter gryde på primussen – så synes man ikke mere, at fangerne er større svin end andre mennesker”
(Hansen, 1978: 16)

Dermed ender Hansen med at fremstille et mere realistisk hverdagsbillede af fangernes omstændigheder frem for at romantisere naturen og fangerkulturen.

Anden del af essayet handler om den 19-årige grønlander Richardt, der har begået selvmord, og som Hansen nu har sat sig for at opklare ‘hvorfør’ (Thisted, 2003: 53-54). Forklaringer såsom Richardts problemer på jobbet og utro kæreste bliver vendt, men Hansen kommer frem til, at det er Richardt selv, der var årsagen til selvmordet:

“Hvorfor skete det? Svaret blev givet af Richardt selv, endda to gange. Telegrafbestyreren spurgte ham med nogle ugers mellemrum, hvad der var galt, og begge gange svarede han, at det var ham selv“ (Hansen, 1978: 100).

Dog konkluderer Hansen til sidst, at det er civilisationen, der har myrdet Richardt, da han i kraft af sin natur og slægt ikke kan finde sig til rette under civilisationens normer (Thisted, 2003: 54). På trods af at Richardt mener, at det er ham selv, der er noget i vejen med.

Som det også kan ses i *Isbjørnen*, hvori grønlanderne bliver fremstillet som et frit seksuelt folk, der udelukkes blandt andet den utro kæreste som årsag til selvmordet. Dette udtales af den danske lærerinde og erhvervsleder Lotte Sjørvad, der påstår, at grønlændernes seksualitet altid har været fri. Hvilket må siges at være et kraftigt postulat, der viderefører nogle danske forvrængede forestillinger om grønlanderne (Hansen, 1978: 98-99). Dermed påstår den danske forestilling om den grønlandske kvinde, at kvinderne er seksualiserede objekter, som ikke rigtig kan stå til regnskab for utroskab grundet deres vilde lyst. Et andet eksempel på, hvordan den danske fremstilling om grønlandske kvinder kommer til udtryk, er, da en fangerkone beretter om, hvordan danske ungersvende har selekteret og beslaglagt alle de kønne og unge grønlandske piger (Hansen, 1978: 16). Dermed impliceres der, at danskerne har førsteretten, så at sige, på de grønlandske kvinder.

Efter 2. Verdenskrig begyndte Danmark og Grønland at arbejde tæt sammen for blandt andet at hæve levestandarden og uddannelsesniveaet i Grønland. Dette resulterede i

Grønlandskommissionens betænkning fra 1950 og 1960, også kaldet G-50 og G-60, som skabte en udvikling, der gjorde, at det grønlandske samfund kom til at minde mere og mere om det danske (Augustesen & Hansen, 2011: 34-43). Selvom Grønland som tidligere nævnt gik fra at være en koloni til et dansk amt i 1953, dominerede emnet kulturkløften samtidig allerede fra begyndelsen af 1960'erne som et af de store emner inden for den danske grønlandslitteratur (Augustesen & Hansen, 2011: 41; Thisted, 2003: 52).

Dette fokus på kulturkløften gør sig stadig gældende, da Hansen skriver sine to reportager om Grønland i 1973. Herunder hører han til den pessimistiske indstilling i forhold til grønlændernes fremtid, der mener, at grønlændernes oprindelighed spænder ben for deres omstilling til civilisationen (Thisted, 2003: 53). Dette kan både ses i forhold til "Fangerne vender hjem", hvor Hansen oplever den genfundne fangerkultur, der er opstået som modsætning til civilisationsprocessen, men i særlig grad i "Sidste sommer i Angmagssalik", hvori den unge Richardt begår selvmord (Thisted, 2004: 114). Selvom Richardt dør som et frit menneske, da han selv vælger at tage sit liv, så er det som sagt i sidste ende civilisationen, der ifølge Hansen har myrdet Richardt (Thisted, 2003: 54).

Dermed omhandler essayet hovedsageligt om tankefigurer omhandlende det grønlandske naturmenneske, der nu skal tilpasse sig den invaderende danske civilisations normer og kultur:

"Jo, vi er ankommet! Civilisationens flyvende tallerken er landet her som overalt på kloden. Fangerkulturen forsvinder. En ting var polarnattens snestorme, is og mørke. Det klarede de i et årtusinde. Noget andet er transistorer, dåseøl, spiraler, postnumre, kiks. Det kan ingen overleve" (Hansen, 1978: 24).

Grønlænderne må altså føje sig for denne civilisation, der tvinger grønlænderne til at opgive deres oprindelige natur og kultur til fordel for danskernes. Herunder bliver grønlænderne umyndiggjort, da de fratages retten til egen autonomi.

En vigtig pointe i forhold til en postkolonial læsning af Hansens essay er dog, at selvom fortælleren på sin vis prøver at udvise stor ærbødighed overfor grønlændernes fangerkultur, så handler essayet nærmere om Hansen selv og det danske samfund (Thisted, 2003: 55):

"Hvis han bare kunne have ladet være med at drikke og lave ballade, hvis han bare kunne have udvist lidt mere punktlighed, effektivitet og ordenssans i sit arbejde, ja, så kunne

storfangeren og åndemanagerens barnebarn ... med største lethed være blevet et velplejet medlem af det danske samfund med pristalsreguleret gage, forfremmelser og anciennitet og pension i henhold til overenskomsten. Hvorfor var der ikke noget ved det? Vi er over fem millioner, der spørger” (Hansen, 1978: 99).

Dette gør også, at selvom Hansen skriver i en kulturkritisk ramme, så ender han med at gøre kulturkløften tydelig. Dette gør han ved at positionere sig selv som en fremmed og udefrakommende dansker, som løbende inkluderer sig under et ‘vi’, der beretter om grønlanderne og deres fangerkultur. Selvom at dette ‘vi’ kan ses som et førnævnt kollektivt historisk ansvar, så er det ud fra en postkolonial læsning også med til at dele danskerne og grønlanderne op i ‘os’ og ‘dem’ og hermed tydeliggøre, hvem der er den anden.

For eksempel er ingen af de personer, der får vidnestatus i opklaringen af Richardts selvmord, østgrønlandere. De er derimod alle sammen danskere, der enten taler udmærket grønlandsk eller har stillingsbetegnelsen Grønlands-ekspert. De grønlandske stemmer bliver dermed enten slet ikke hørt eller overhørt (Thisted, 2004: 118). Herunder bliver Richardt (og de andre grønlandere) den anden i forhold til Hansens repræsentation, da denne skaber Richardt som et tavst objekt, som er karakteristisk for “(...) *vestlige intellektuelles repræsentationer*” ifølge Spivak (Thisted, 2004: 119). Så selvom Hansen ellers er blevet set som en samfundskritisk og progressiv forfatter, så ender han – lige såvel som mange før ham – med at videreføre stereotyper af grønlanderne ved at tale om og for dem:

”Paradoksalt nok kommer selv de mest velmenende forkæmpere for de undertrykte til at lukke munden på dem, ved at tale for dem og henover dem. Man kan sige, at den form for repræsentation forbliver en form for bugtaleri, fordi stemmen altid kommer fra den talende selv, uanset hvor meget den lægges i munden på eller fremføres på vegne af de andre” (Thisted, 2004: 119).

4.5 Opsummering

Egedes værk *Det gamle Grønlands nye Perlustration* fra 1741 var den første danske tekst, der berettede om grønlanderne ud fra samtidens videnskabelige fremgangsmåde. Dermed var teksten begyndelsen på den sproglige magt, der opstår i den danske grønlandslitteratur, hvorunder grønlanderne bliver umyndiggjort. Denne umyndiggørelse er konsekvensen af datidens indstilling til, at grønlanderne skal omstilles og opdrages til at tro på kristendommen frem for deres tåbelige

overtro. Hermed fremstilles grønlanderne som umyndige børn og danskerne som de autoritære, myndige voksne.

Pontoppidans værk *Isbjørnen* fra 1887 viderefører denne umyndiggørelse af grønlanderne, da hovedkarakteren Thorkild bliver sendt til Grønland for at lære grønlanderne om kristendommen. Derudover fremstilles grønlandernes seksualitet som frigjort, herunder de grønlandske kvinder som eksotiske og lystne gennem kropslige beskrivelser af Thorkilds kone Rebekka. Udover den seksuelle frigørelse så beskriver Pontoppidan også, hvordan Grønlands nådesløse natur, der frigør mennesket fra civilisationen, skaber en indre kamp i Thorkild; en kamp mellem naturmennesket og det civiliserede jeg.

Hansens essay *Sidste sommer i Angmagssalik* fra 1978 omhandler hovedsageligt, hvordan den danske civilisation fratager grønlanderne deres natur og fangerkultur. Dermed fremstilles grønlanderne endnu en gang som et naturfolk, der bliver tvunget af danskerne til at omstille sig og herunder bliver umyndiggjort ved, at beslutningerne bliver taget over hovedet på dem. Udover videreførelsen af den danske diskurs om grønlanderne som et umyndigt naturfolk viderefører essayet også den eksotiske fremstilling af grønlanderne, da teksten giver udtryk for, at den grønlandske indstilling til det seksuelle altid har været fri.

På trods af Pontoppidans romantisering af Grønlands natur og Hansens kritik af den danske civilisations invadering af grønlandernes kultur og natur får den grønlandske anden ikke tildelt en stemme i nogen af de tre danske tekster.

5. Postkolonial tekstanalyse af *Kalak*

5.1 Indledning

Efter Pontoppidans udgivelse af *Isbjørnen* i 1887 begyndte de danske forfattere at skrive om Grønland indefra, betydende at de har været på Grønland, som eksempelvis Aage Ibsen, Knud Rasmussen, Peter Høeg og Kim Leine som det seneste skud på stammen (Sørensen, 2008).

På udgivelsestidspunktet for Leines debut- og erindringsroman *Kalak* i 2007 fandtes der i dansk litteratur kun et ganske begrænset antal moderne grønlandsskildringer (Tindbæk, 2012). Disse få grønlandsfiktioner inkluderer blandt andre Høegs civilisationskritiske *Frøken Smillas fornemmelse for sne* fra 1992, Lotte Inuks *Sultekunstnerinde* fra 2004, der ligesom *Kalak* er en selvbiografisk erindringsroman, samt Carsten Jensens *Sidste rejse* fra 2007. Fælles for disse værker, særligt for

Sultekunstnerinde og *Kalak*, er protagonisternes identitetskrise- og udvikling i det grønlandske kulturmøde, der udspiller sig i en kulisse af storslået natur og et barsk, socialt belastet miljø (Lauritsen, 2005).

I modsætning til de stereotype repræsentationer af Grønland og grønlænderne, der ofte forekommer i skildringer af ældre dato, er *Kalak* netop blevet rost for at være et mere fordomsfrit møde “(...) *i øjenhøjde med den grønlandske kultur (...)*” (Tindbæk, 2012). Leine selv er blevet kaldt “(...) *en sikker, sansende, socialrealistisk nutidsfortæller (...)*” (Rothstein, 2007), der skildrer de grønlandske skæbner “(...) *uden hverken at forherlige, fordømme eller udlevere dem*” (Tindbæk, 2012). En vigtig pointe i forbindelse med Leines perciperede grad af realisme og troværdighed er, at han i modsætning til Pontoppidan baserer værket på egne førstehåndsoplevelser fra Grønland og interagerer med dets befolkning. Men gør denne fordomsfrie fremstilling af grønlænderne sig stadig gældende, hvis *Kalak* ses ud fra et postkolonialt perspektiv? Dette vil vores analyse undersøge nærmere i de følgende afsnit.

5.2 Analyse af Kim Leines *Kalak* (2007)

I de følgende afsnit vil vi analysere *Kalaks* genre, fortællerforhold, handlingsforløb og til sidst analysere romanen ud fra de tre udvalgte nøgleord, der har til formål at afsløre, hvorvidt den implicite forfatter bruger dem i en stereotypisk diskurs. Det skal kort bemærkes, at da hovedpersonen i *Kalak* deler samme fornavn som forfatteren, Kim Leine, skelner vi mellem dem ved at referere til hovedpersonen som Kim og forfatteren som Leine.

Kalak er fortællingen om Kim, der flygter fra Norge som 16-årig for at komme væk fra sin religiøse mor og slippe fri fra Jehovas Vidner. Han rejser til København for at bo hos sin far, der udsætter ham for seksuelt misbrug, hvilket indledningsvis er med til at nedbryde Kims identitet og selvværd, der resulterer i en årelang konflikt med faren. Efter gymnasiet tager Kim en uddannelse som sygeplejerske, bliver gift med Lærke, får to børn - Marie og Johannes - og flytter til Grønland, da livet i Danmark er uudholdeligt. Kim og familien opholder sig først i Nuuk, for derefter at bo flere forskellige steder på Grønlands østkyst. Undervejs involverer Kim sig i adskillige affærer med grønlandske kvinder og udvikler et alkohol- og stofmisbrug. Herefter går hans ægteskab med Lærke i opløsning, og hans misbrug bliver afsløret, hvilket resulterer i, at han modstridende sendes tilbage til København for at modtage behandling. Alt i alt bor Kim på Grønland i 15 år, hvorunder han udvikler en dyb forbindelse til både Grønland og grønlænderne i forsøget på at genetablere sin

selvidentitet. Grønlænderne ender endda med at kalde ham ‘Kalak’, der betyder ‘en skide grønlander’ på grønlandsk.

Genre

Kalak kategoriserer sig selv som værende en erindringsroman, og denne defineres som en “roman hvor forfatteren beskriver et eller flere afsnit af sit tidligere liv i litterær form” (Ordnet.dk 1).

Denne definition bærer lignende elementer af genren autofiktion. På trods af at ordet erindringsroman eksisterer i den online ordbog Ordnet.dk, så eksisterer ordet ikke i Gads Litteraturlleksikon. Derimod kan genren autofiktion slås op i litteraturlleksikonet, og begrebet er oprindeligt brugt af forfatteren Serge Doubrovsky. Denne forfatter udtaler, at autofiktionen er en hybridgenre mellem selvbiografi og fiktion. Denne hybrid kendetegnes som en type fiktion, hvor forholdet mellem forfatter, fortæller og hovedperson ikke er helt sandfærdigt, selvbiografisk set, men forholdet er heller ikke helt fiktivt (Berman m.fl., 2005: 33-34). Dermed kan vi sidestille erindringsroman og autofiktion med hinanden, og derfor vil vi i analysen gøre brug af begge begreber, der skal forstås på samme vis.

Et af de største temaer i *Kalak* er Kims jagt på selvidentitet. Fortælleren Kim skildrer gennem sine livsbegivenheder, hvordan han har forsøgt at finde sig selv. Grundet det anstrengte forhold til sin mor og dysfunktionelle forhold til sin far ved Kim ikke, hvem han selv er i starten, men gradvist gennem romanen finder han til sidst sig selv. Dette sker gennem hans integrering hos det grønlandske folk, hans position som sygeplejerske og hans utallige relationer til de grønlandske kvinder. Dermed kan der findes spor af dannelsesromanens elementer i *Kalak*, på trods af at fortællingen ikke følger et kronologisk hjemme-ude-hjemme-skema.

Fortællerforhold og fokalisering

Karakteristisk for autofiktionen er, at forfatter, fortæller og hovedperson deler det samme navn, hvilket også er tilfældet for Kim i *Kalak* (Ordnet.dk 2). Ligeledes angives Kims børn ved deres virkelige navne, Marie og Johannes, hvilket kan læses af bogens dedikation “*Tilegnet Johannes og Marie som ønskede at deres navne ikke blev ændret*” (Leine 2007: 7). Autofiktionens sammenfald mellem forfatter og fortæller, virkelige personer og karakterer, gør det vanskeligt at skelne virkelighed og fiktion fra hinanden. Dette overlades til læserens egne gisninger og fortolkninger. Om forfatteren holder sig til en objektiv og sandfærdig gengivelse af begivenhederne eller ej, aktualiserer således spørgsmålet om den upålidelige fortæller.

Kalak berettes af jeg-fortælleren Kim, der kan betegnes som en autodiegetisk fortæller, da denne er en del af den fortalte verden, og optræder "(...) som var vedkommende fortæller i en fiktiv selvbiografi dvs. i sin egen historie" (Larsen, 2013: 57-58). Da fortællerens synsvinkel dermed er begrænset til en bestemt karakter i et såkaldt karakterperspektiv, kan dennes vidensdistribution betegnes som en indre fokalisering (Larsen, 2013: 59). Læseren får et umiddelbart indtryk af medsyn og samtidighed med begivenhederne igennem brugen af historisk præsens (Larsen, 2013: 62).

I forbindelse med bestemmelse af forholdet mellem fortæller og synsvinkel skelnes der i autodiegetiske fortællinger mellem det fortællende og det fortalte. Vi kan dermed skelne den fortællende Kim (fortælleren) fra den fortalte Kim (karakteren), ligesom vi skelner mellem den implicite forfatter og den egentlige forfatter, Leine (Larsen, 2013: 61). Et eksempel på dette skelnes i starten af andet kapitel i forbindelse med Kims ankomst til Københavns Hovedbanegård i foråret 1978, hvor der indledningsvist åbnes med et fortælleroverblik i fugleperspektiv:

“København, forår 1978. Eftermiddagstoget fra Oslo glider ind på Hovedbanegården og standser (...) En dreng står tilbage. Han er klædt i en brun striktrøje med fletmønster og sandfarvede terylenebukser med svaj. I lommen har han fem kroner. Han medbringer ingen bagage. Han smiler” (Leine, 2007: 17).

Hermed angives det fortællende fikspunkt for det derpå følgende afsnit, hvor fortællingen overtages af den fortalte Kim “*Jeg kigger mig omkring. Jeg har været her før, men det er ti år siden, og jeg genkender ikke stedet*” (Leine, 2007: 17). Det fortalte jeg i den fortalte tid underordnes på denne måde det fortællende jeg i den fortællende tid (Larsen, 2013: 61). Den fortællendes indledende beskrivelse af sit fortalte jeg i fugleperspektiv giver et indtryk af en afstandtagen til denne. Netop dette distancerede forhold tolker vi som en afsløring af den implicite forfatter, der igennem iscenesættelsen af disse to instanser fremstår som endnu uafklaret og fremmed overfor sit eget tidligere jeg. Det er særligt i fortællerens brug af tredjeperson, i skildringen af sig selv som en smilende og uskyldig dreng, der får denne til at fremstå som fremmedgjort for den implicite forfatter. Denne tolkning laver vi på baggrund af de incestiøse krænkelser, han senere udsættes for af sin far. Dette tab af uskyld gør, at den implicite forfatter ikke længere kan identificere sig med den unge dreng, han var engang. I kraft af den senere identitetsudvikling, som han i løbet af *Kalak* gennemgår i sin søgen efter egen stemme, tolker vi, at han til sidst opnår en accept af sig selv.

Et yderligere eksempel på den fortællendes afstandtagen til sit fortalte jeg ses i følgende citat:

“En aften glider bogen ud af mine hænder og ned på gulvet, og jeg brister uden varsel i gråd (...) Jeg iagttager dette grædende menneske ved navn Kim. Situationen er komisk og en smule banal” (Leine, 2007: 285).

Det er her værd at bemærke, hvordan fortælleren følelsesløst betragter sit grædende fortalte jeg og endda finder situationen komisk. Det tolker vi som et udtryk for den implicite forfatters ønske om at distancere sig fra sin egen person. Efterhånden står det dog klart, at der ikke blot er tale om et forsøg på selvdistantering, men om en decideret indre splittelse, idet Kim anser sig selv som sin egen værste fjende:

“Han vil holde min hånd, mens jeg vaskes bort af regnen. Så vil han gå ud i verden forklædt som mig. Han er min livsledsager, min værste fjende. Hans navn er Kim” (Leine, 2007: 278).

Afsløringen af Kims indre splittelse kan tolkes som en samtidig tilkendegivelse af hans upålidelighed og utilregnelighed. Da han anser sig selv som sin egen værste fjende og dermed ikke kan stole på sig selv, kan han således også betegnes som en upålidelig fortæller. Denne oplysning afsløres dog først for læseren i starten af tiende kapitel, hvormed det bliver klart, at den fortællende Kim har tilbageholdt denne oplysning. Der er dermed tale om underrapportering af information, der kunne påvirke fortællerens troværdighed over for læseren, hvilket ligeledes er et kendetegn for den upålidelige fortæller (Larsen, 2013: 67-68).

Handlingsforløb - sjuzet og fabula samt fortælle tid/fortalt tid

Kalak starter in medias res med en dramatisk hændelse, hvori Kim er i gang med at injicere sig selv på personaletoalet på sygehuset, hvor han arbejder i 2004. Derudover fungerer indledningen som en foregribelse af begivenheder, der senere vil blive udspillet i historien (Genette, 1983: 40).

Herefter fortsættes fortællingen med Kims ankomst til Danmark som 16-årig i 1978, og herfra fortælles Kims historie og livsforløb i kronologisk rækkefølge.

Kims indre kamp for at skabe sin egen identitet kan klassificeres som en kernebegivenhed i *Kalak*, hvorimod de mange komplekse og problematiske historier involverende grønlanderne kan betragtes som satellitbegivenheder (Chatman, 1989: 53-55). Selvom disse satellitbegivenheder omhandler forskellige singulære situationer, deler de nogle af de samme motiver, såsom alkoholmisbrug eller voldsproblemer. Gentagelse af disse motiver inden for satellitbegivenhederne er et vigtigt element i

Kalak, idet de understøtter og nuancerer den vigtigste konflikt i værket og fremhæver et ledende motiv: Kims forsøg på at finde sig selv.

Fortælleiden i *Kalak* kan tolkes på to måder. Den ene tolkning er, at fortælleiden foregår mellem efteråret 2006, som er den sidste dato i romanen, og frem til romanens udgivelse i 2007. Den anden tolkning er et spørgsmål om, hvorvidt Leine som forfatter er startet på sin roman lang tid før romanens udgivelsesår, da det beskrives i *Kalak*, at Kim har sat sig for at skrive ti sider om dagen resten af sit liv, da han kommer til Grønland. Dette har han sat sig for, da den tyske forfatter Thomas Mann skrev 400 ord om dagen, mens den amerikanske forfatter Jack London skrev 1000 (Leine, 2007: 92). Dog starter Kim med at have skriveblokade, men begynder kort tid efter på at skrive:

“Men det første ord vil ikke indfinde sig, der er så meget der kommer i vejen, og hvis jeg alligevel skriver noget, er det de forkerte ord, den forkerte begyndelse (...) Jeg ved at dagen vil komme, at den allerede er på vej, hvor resignationen melder sig, forsætterne mørner og jeg lægger pennen, vækker børnene og går ind ved siden af. Det sker på den første fridag (...)” (Leine, 2007: 92).

Dermed kan fortælleiden allerede foregå fra 1989 og fremefter, da det fortælles, at Kim og hans familie kommer til Nuuk samtidig med blandt andet Berlinmuren og Den Himmelske Freds Plads (Leine, 2007: 81).

Den fortalte tid foregår fra foråret 1978 til efteråret 2006. Dermed strækker den fortalte tid sig over 28 år, hvoraf Kim tilbringer samlet 15 år på Grønland. Den fortalte tids starttidspunkt og sluttidspunkt står eksplicit som indledende i henholdsvis kapitel to og romanens epilog. Derudover beskrives det, hvordan ringen slutes, da Kim tager tilbage til Grønland “*Fem år er gået siden jeg var her sidst, femten siden første gang*” (Leine, 2007: 327). I modsætning til *Isbjørnen* fastslås den fortalte tid tydeligt i *Kalak*, da flere af kapitlerne er dateret.

Idet Leine som tidligere nævnt kategoriserer sin egen roman som en erindringsroman, vil de fleste af begivenhederne først være blevet skrevet, efter de reelt er fundet sted i virkeligheden. Der er dog den undtagelse, at idet romanen er en roman og ikke en selvbiografi, så er de fiktive elementer i værket ikke bundet af korrekt tidsplacering.

Naturmenneske

Kampen mellem natur og kultur er ligesom i *Isbjørnen* et gennemgående tema i romanen *Kalak*. Hvor kampen i *Isbjørnen* blev skildret gennem hovedpersonen Thorkild, centraliseres denne kamp i *Kalak* blandt andet i Kims børn, Johannes og Marie. Som tidligere nævnt bærer hovedpersonen i *Kalak* samme navn som forfatteren, og selv børnenes navn forbliver uændret i autofiktionens rammer.

Johannes er den ældste og beskrives som “(...) *den høflige og fornuftige storebror*” (Leine, 2007: 145). Hovedpersonen Kim observerer derudover, at Johannes er i besiddelse af en “(...) *gammelklog sendrægtighed* (...)” (Leine, 2007: 145) – altså nogle nøjsommelige, langsomme og velovervejede bevægelser. Dette giver læseren et indtryk af, at Johannes ikke er lige så spontan og vild som sin lillesøster Marie. Marie er cirka to år yngre end Johannes, og hun beskrives som “(...) *lyn og torden* (...)” (Leine, 2007: 146), hvorimod Johannes beskrives som en “(...) *stille aftenregn*” (Leine, 2007: 146).

Yderligere beskrives Marie med et tilhørsforhold til Grønland, da hun kun var et år, da de forlod Danmark. Grønland er for hende blevet et hjem, mens Danmark er et ferieopholdssted. Maries tilknytning til Grønland og den grønlandske natur udtrykkes eksplicit i kapitel fem, hvorimod Johannes fremstår som tilbageholdende og derfor ikke har samme tilhørsforhold til Grønland og naturen som sin søster. Da han er to år ældre end Marie, kan han højst sandsynligt stadig huske tiden i Danmark, inden familien rejste til Grønland, og det er derfor muligt, at han enten føler en splittelse imellem de to lande, eller at han ser Grønland som et midlertidigt ophold, i modsætning til Maries perspektiv. Dermed kan Johannes tolkes som det kultiverede i forhold til normer og adfærd modsat Marie, der repræsenterer den frie og vilde natur:

“Hun hersker over klipperne bag huset, springer fra sten til sten med flagrende hår, uovervindelig og syngende af fuld hals” (Leine, 2007: 144).

En anden måde at tolke de to børns forskellige repræsentationer kunne også være at sammenligne dem med deres forældre. Dog skal det igen bemærkes, at vi som læsere kun får rapporteringer fra Kims perspektiv, og dermed må fortolkningerne ud fra disse rapporteringer vurderes med forbehold i forhold til personkarakteristikker.

Kims kone Lærke beskrives gennemgående ikke særligt udførligt, idet læseren introduceres til hende i kapitel tre med ordene:

“Kun én pige, Lærke, er single. Efter festerne plejer jeg at følge hende hjem til Frederiksberg. Hun betegner sig selv som inkarneret pebermø. Jeg forstår hentydningen, tager afsked med hende mens hun låser sig ind ad hoveddøren, og cykler hjem. Hun er syv år ældre end mig, lille og tyk, har brunt hår og tonede briller og virker uendeligt ensom. Når hun får noget at drikke, bliver hun en smule overstadig og uanstændig” (Leine, 2007: 69-70).

Lærke og Kim driller hinanden med, at de ikke rigtig kan lide hinanden som sådan, men alligevel er der en fremmedartethed ved Lærke, som Kim ikke kan undgå at føle sig tiltrukket af.

Som kone til hovedpersonen bliver Lærke beskrevet meget lidt i forhold til andre karakterer i *Kalak*. Dette kunne skyldes, at Kim indrømmer eksplicit, at han ikke forstår sin kone på trods af seks års samliv (Leine, 2007: 90). Dog får læseren det indtryk, at Lærke forholder sig resigneret, men dog fornøjet over sin husbonds udskejelser med de grønlandske kvinder. Da Kim ikke vælger at beskrive sin kone særlig udførligt, gives der det indtryk, at hun smelter sammen med baggrunden. Modsat Kim der hele tiden er aktiv og har brug for en eller anden form for rus til at distrahere sig fra virkeligheden:

“Hver dag gør jeg noget jeg aldrig har prøvet før, overskrider min kompetence, sætter min autorisation på højkant, og muligvis mine patienters liv. Jeg elsker det. Aldrig før har jeg befundet mig så langt væk fra mit udspring” (Leine, 2007: 142).

Hermed kan Johannes stilfærdige adfærd og temperament sidestilles med sin mors, og Maries kan sidestilles, omend i et mere barnligt og uskyldigt lys, med sin fars. Marie er egenrådlig og nægter at lade andre diktere, hvad hun skal og ikke skal:

“Gå aldrig herop alene, formaner jeg Marie. Alligevel, eller måske netop derfor, gør hun det, igen og igen. Ingen skal fortælle hende hvad hun må og ikke må. Jeg er ikke noget barn, siger hun vredt” (Leine, 2007: 154).

Dermed repræsenterer børnene både kampen mellem naturen og kulturen og afspejler muligvis derudover deres forældres personlighed.

Udover at naturen og kulturens kamp repræsenteres i Kims børn, afspejles den også i Kim selv, der eksempelvis oplever en ekstatisk rus i jagten i de grønlandske fjelde:

“Sammen med Enok skyder jeg min første sæl. Den bryder overfladen nogle meter til højre for båden og bliver stående stille i vandet og stirrer på os. Jeg sidder på hug, støtter albuen på knæet, hviler riffelskæftet i hånden og skyder den midt i panden. Det er et perfekt skud. Jeg mærker det i samme øjeblik jeg krummer pegefingern om aftrækkeren, og kolben hugger mig i skulderen, en følelse af balance og harmoni, et halvt sekund af fuldkommenhed” (Leine, 2007: 152).

Denne hændelse, der i et splitsekund giver Kim ro og nærmest sjælefred, kan paralleliseres til *Isbjørnen* og Thorkilds første oplevelse med at dræbe en sæl:

“(…) pludselig greben af en uimodståelig Drift kastede han sig lynsnart ned paa Jorden, inden han var bleven sét, krøb lydløst hen bag en Klippeblok, der tæt derved ragede ud i Vandet, og gav sig derfra til at skrabe med Stenene paa Strandkanten og samtidig at fløjte sagte og blidt, saaledes som han havde sét og hørt de Indfødte gjøre det.... Ganske rigtigt begyndte ogsaa Sælhunden at lytte og se sig ligesom forundret omkring, hvorpaa den langsomt dukkede under” (Pontoppidan, 1887: 44).

Her beskrives det, hvordan Thorkild overvældes af et naturligt jagtinstinkt, et instinkt og en vildskab, der har ligget latent i ham, der pludselig bryder ud i fuldt flor. Denne overvældelse ses også i *Kalak*, hvor Kim føler sig fuldkommen og næsten i balance med sig selv. Her kan det tolkes, at Kim i et kort øjeblik opnår fred ved at finde sig selv og identificere sig med jægeren eller naturmennesket. Thorkild føler også samme ekstase, men den varer ikke ved, idet han straks føler sig skamfuld og tynget af den danske kristne moral og normer. Dermed er Kim i *Kalak* mere fri i sin integrering blandt grønlænderne modsat Thorkild, der kæmpede for at undertrykke naturmennesket i sig. Blandt andet kan dette ses i forhold den grønlandske mad, der bliver serveret på Kims arbejde. Udover at dette viser forskellen på den grønlandske og danske kultur, så føler Kim ingen skam ved at spise den grønlandske mad, selvom hans danske kolleger finder maden utiltalende og uspiselig (Leine, 2007: 100).

Derudover kan forskellen på den danske og grønlandske kultur tolkes gennem Kims grønlandske ven Enok. Enok er på samme alder som Kim og arbejder i butik og som assistent for kommunefogeden. Dog påpeges det også, at Enok er en “(...) ivrig fritidsfanger, har en stor jolle og otte slædehundee” (Leine, 2007: 144). Dette eksemplificerer, hvordan grønlænderne tilpasser deres

hverdagsliv efter den danske kultur, men på trods af dette stadig holder fast i deres egen kultur i privatlivet.

Desuden har Enok været et år i Danmark, hvor han gik i en dansk skole, da hans egen skole i Grønland blæste omkuld og skulle ombygges (Leine, 2007: 151). Dog var tilpasningen til Danmark ikke særlig nem for Enok, og det beskrives, hvordan han:

“(…) havde store problemer, kunne ikke spise deres mad, holde på kniv og gaffel uden at få mindst én af dem i øjnene, lære sproget” (Leine, 2007: 151-152).

Det bliver dog ikke bedre af, at hans plejemor bebrejder ham, da han kommer tilbage til Grønland:

“Hans grønlandske plejemor bebrejdede ham, at han var blevet alt for dansk, at han havde glemt hvordan man sidder ved bordet, at han var blevet rapkæftet og doven” (Leine, 2007: 152).

Her ses det, hvordan Enok ender mellem de to forskellige kulturer, hvorunder den grønlandske kan opfattes som mindre civiliseret, i og med at Enok ikke har lært at spise med kniv og gaffel. Selvom han savner Danmark, da han vender tilbage til sit grønlandske hjem, så bliver han boende på Grønland:

“Han vil aldrig flytte fra bygden. Her er alt, siger han, fjeld og hav, sæl, bjørn, fisk. Det er synd for danskerne, de har ingenting, ikke engang hav, for deres byer vender sig bort fra havet, som om de ikke vil vide af det. Ikke så sært, siger han, at mange danskere bliver lidt underlige når de kommer til Grønland” (Leine, 2007: 152).

Her kommer kontrasten mellem den grønlandske natur og den danske kultur især til udtryk, da Enok beskriver den danske civilisations byer, der fysisk vender helt væk fra naturen, og hans grønlandsk bygd har alt - nemlig dens rige natur- og dyreliv. Dermed kommer grønlænderne til at fremstå som et stolt naturfolk, mens danskerne kan opfattes som den civiliserede kultur.

Derudover er det interessant, at det, at Enok på et tidspunkt stod mellem to verdener, kan tolkes som en afspejling af Kims egen splittelse mellem Grønland og Danmark, og at han ikke endnu har fundet sin identitet, som han derfor stadig kæmper for at finde. Dermed kan det være, at han ved at lytte til Enoks beretninger prøver at udrede, hvor han hører til, og hvor hans identitet ligger.

Umyndige

I *Kalak* giver Kim udtryk for, at han føler sig hjemme på Grønland, og at dét at blive kaldt en grønlander er en stor anerkendelse og stolthed for ham:

“Jeg er allerede hjemme (...) Kalak, siger de. Det er det de kalder mig. Grønlander. Det er halvt spot, halvt respekt. Jeg bærer navnet med stolthed” (Leine, 2007: 124-125).

Selvom kaldenavnet Kalak også er ment som halvt spot, og ikke udelukkende respekt, så bærer Kim det alligevel med stolthed. Denne stolthed kan bunde i hans rodløshed og søgen efter identitet, som han derfor ihærdigt prøver at finde hos grønlanderne. Derfor betyder det måske også noget særligt for ham, da det endelig lykkes for ham at få denne anerkendelse fra dem, fordi han netop har forsøgt så ihærdigt at integrere sig og blive en del af grønlanderne. Men selvom Kim på sin vis gerne vil være en af grønlanderne, så vil han aldrig blive det fuldt ud. Blandt andet prøver Kim at integrere sig på Grønland ved at lære det grønlandske sprog på aftenskole, men ironisk nok er hans grønlandsklærer selv dansker (Leine, 2007: 89-90). Herunder taler Leine gennem den implicite forfatter eksplicit for grønlanderne og deres land, men på samme tid skaber han en distance mellem Kim og grønlanderne, da grønlanderne stadig bliver omtalt som ‘de’.

Distancen mellem danskerne og grønlanderne kommer blandt andet også til udtryk, da Kim fortæller om forholdet mellem de danske læger og sygeplejersker og de grønlandske sygehjælpere, rengøringsassistenter og patienter på den medicinske afdeling, hvor han arbejder:

“Størsteparten af det danske personale er begyndt inden for det sidste år, flere er vikarer og enten i færd med at vænne sig til stedet eller til tanken om at de skal forlade det. Ingen af dem taler grønlandsk. Næsten al kommunikation med patienterne foregår gennem tolk, hvilket er pinagtigt. Mine kolleger taler indbyrdes om de lange ventetider på bolig, priserne på mad, problemer med at få passet børn og med at få en barnepige man kan stole på. Det grønlandske personale sidder ved den anden ende af bordet” (Leine, 2007: 83).

Selvom Kim beskriver situationen som pinagtig, så omtaler han også kun det danske personale som sine kolleger, mens det grønlandske personale udelades fra denne inklusion. Udover at de danske læger og sygeplejersker er på Grønland for at hjælpe grønlanderne, så har grønlanderne desuden kun laverestående stillinger såsom sygehjælpere og rengøringsassistenter.

Det generelle skel mellem grønlandere og danskere understreges også tydeligt, da Kim berører emnet omkring mord og selvmord. Blandt de unge grønlandere er der opstået en døds kult, som beskrives som årsagen til den stigende tendens til selvmord hos grønlanderne (Leine, 2007: 157). Dette får udefrakommende, som her tolkes som danskerne, til at blande sig:

“Fra tid til anden sker det at der kommer en udefra, en af systemets velmenende repræsentanter, og forsøger at røre ved tabuet. Hvorfor gør I det? Hvorfor ønsker I at dø? Hvordan kan vi hjælpe jer? Hver gang udløser det en akut stigning i selvmordsraten og yderligere resignation” (Leine, 2007: 157).

Dette kan opfattes som, at det civiliserede danske system forsøger at få styr på denne døds kult, som var det et barn, der skal opdrages til at vide, hvad der er rigtigt og forkert. Herunder kan den sidste sætning dog tolkes som Leines kritik af danskernes måde at blande sig på, som får den modsatte effekt, da danskerne som udefrakommende ikke har forståelse for grønlandernes kultur. Problemet er dog, at Kim netop selv er en af disse udefrakommende, som blander sig i den gode tro, at han hjælper grønlanderne. Dette gør sig herunder også gældende for Leine, der som implicit forfatter taler for og om grønlanderne og dermed gennem sin litteratur muligvis bidrager til at videreføre stereotyper på en diskursiv måde.

Selvom Kims arbejde indebærer at hjælpe andre og redde liv, så er der dog løbende situationer, hvor han nærmere fremstår som en autoritær, hvid mand, der betragter grønlanderne med mindre myndighed end ham selv. Dette kan blandt andet ses i de arbejdsmæssige situationer, hvori han hjælper grønlanderne. En af disse situationer er blandt andet, da bygdens kommunefoged og øvrighed Lazarus henter Kim, efter at en grønlander ved navn Esajas er blevet myrdet af sin fætter Valdemar (Leine, 2007: 139):

“Han er allerede kold, huden er voksagtigt elastisk, og fordybningerne efter mine fingerspidser forsvinder ikke da jeg tager hånden til mig. For et syns skyld tager jeg stetoskopet fra tasken og lytter på brystkassen. Det eneste jeg hører er mit eget blods susen. Helt død? siger Lazarus. Helt død” (Leine, 2007: 140).

Da Lazarus er usikker på, hvorvidt Esajas er død eller ej, og Kim kun tager stetoskopet frem fra tasken for syns skyld, fremstilles det, som om Kim er den kloge, autoritære figur i denne situation. Modsat Lazarus der fremstår som mindre begavet, der har brug for Kims hjælp til at fastslå, hvorvidt Esajas er død – på trods af de tydelige tegn derpå.

En anden situation er grønlanderens Judithe, der frygter at begå selvmord. Hun kommer til Kim og forklarer, at det er hendes storesøster, som har begået selvmord, der nu taler til hende og opfordrer hende til at gøre det samme. Judithe selv har ikke lyst til det på grund af sin mand og sine børn, men storesøsteren skulle altid bestemme, så hun frygter, at søsteren får sin vilje endnu en gang (Leine, 2007: 158-159):

“Fortæl mig hvorfor du vil begå selvmord, siger jeg. I begyndelsen skal jeg hjælpe hende i gang med spørgsmål og medfølelse kommentarer (...)” (Leine, 2007: 158).

Her bruges ordene ‘hjælpe’ og ‘medfølelse’, som gør, at Kim fremstår som den vidende autoritet, der må hjælpe grønlanderens, som en trøstende og støttende voksen tager sig af et barn. Dette gentager sig, da Judithe vender tilbage med samme problemstilling. Her har Kim dog haft en søvnløs nat, så han sender hende væk som en voksen, der ikke har tid til et barns problemer:

“Jeg tror jeg gør det nu, siger hun. Hvad gør du nu? Min søster har kaldt på mig igen. Åh, nej, Judithe, siger jeg. Ikke i dag. Hun ser på mig, kan åbenbart mærke at jeg mener det alvorligt. Hvornår så? Kan vi ikke sige på onsdag? siger jeg. Godt, siger hun. Onsdag. Det er en aftale” (Leine, 2007: 160)

Kims myndighed bliver især tydelig, da Kim og hans familie flytter til en klippeø på Grønlands østkyst. Her beskrives det, hvordan Kim har ansvaret for tre hundrede mennesker, der har lagt deres liv og helbred i hans hænder, og da sygehuset ligger på fastlandet, er Kim dermed herre og mester over sygeplejestationen – og herunder grønlandernes liv (Leine, 2007: 142). Derudover medfører ølivet, at Kim får en masse roller “*Læge, tandlæge, sygeplejerske, sjælesørger, psykolog, socialrådgiver, jordemor, laborant, bedemand*” (Leine, 2007: 143). Disse roller kan både være med til at definere ham som person eller forvirre ham yderligere i sin søgen efter identitet. Dog får Kim samtidig en større myndighed over grønlanderne.

Derudover skal det bemærkes, at selvom Kim muligvis ikke bevidst taler ned til grønlanderne som børn, så er der dog et tilfælde, hvor ordvalget kommer til at røbe en mere eller mindre bevidst umyndiggørelse af grønlanderne, da de grønlandske kvinder ofte omtales som ‘piger’. Dermed fremstilles de som børn/unge og ikke som modne, myndige kvinder. Dette omtales de også som, selvom de både er på alder med eller ældre end Kim og har op til flere børn.

“Pigerne kommer fra byer og bygder på kysten, små steder jeg aldrig har hørt om, og hvoraf flere er nedlagt for tyve år siden under den store centralisering (...) Jeg er skriftefar og skriftebarn. Jeg giver syndsforladelse og modtager velsignelsen. Nogle af pigerne er helt unge, andre er ti år ældre end mig” (Leine, 2007: 132).

Selvom Kim både beskriver sig selv som skriftefar og skriftebarn for at eksemplificere det, som han ser som en ligeværdig relation, så kommer det ulige forhold og dets umyndiggørelse af kvinderne dog alligevel til udtryk gennem brugen af ‘piger’. Derved ender han med netop at blive klichéen på den hvide mand, der står som den myndige kolonisateur overfor de umyndige koloniserede – også selvom Kim endda selv påstår at væmmes ved denne tanke:

”Jeg ved ikke hvad der er med mig og de grønlandske piger (...) Jeg er gift, jeg har børn. Jeg har aldrig været Lærke utro. Og tanken om at ende som klicheen ‘hvid mand på besøg i tidlige koloni’ får det til at vende sig i mig. Alligevel er der et eller andet med disse piger” (Leine, 2007: 87-88).

Dog er der løbende undtagelser, hvor de grønlandske kvinder faktisk bliver omtalt som ‘kvinder’. Dette er blandt andet tilfældet med den et par år ældre Rosa, der er den første grønlandske kvinde, som Kim forelsker sig i (Leine, 2007: 88). Dette skifter dog rimelig hurtigt tilbage til brugen af ‘piger’, som det blandt andet gør sig gældende for den efterfølgende grønlandske kvinde Karina, som Kim har en affære med (Leine, 2007: 94-96). Karina har to børn på henholdsvis tre og fem år, og hun bliver endda yderligere beskrevet som temmelig primitiv og næsten dyrisk på et tidspunkt, da hun i sin vrede starter et slagsmål med Kim:

“Karina stirrer på mig, munden forvrænget, tænderne blottet. Jeg når at tænke, heldigvis er hun da ikke bevæbnet, da hun springer frem med et brøl. Hun griber fat i mit ansigt. Jeg mærker den jagende smerte fra ti skarpslebne negle der borer sig ned i mine kinder, og den brændende smerte der følger efter, da hun trækker til, lynhurtigt, og igen, tre, fire gange, inden jeg når at parere” (Leine, 2007: 128).

Karina beskrives her næsten som et vildt dyr, der viser tænder og bruger klør til at angribe Kim i sit vredesudbrud. Dermed ender Karina med at fremstå som et primitivt, vildt dyr, der langt fra kan konnoteres til et myndigt og civiliseret menneske. Modsat Kim, der prøver at forholde sig overbærende og ler over hendes udfald, som en hundeejer der får bidt sin fodrende hånd. Dermed er der en dualitet, hvori Kim fremstår som den myndige ejer, der prøver at tæmme et vildt dyr.

Så selvom Leine langt hen ad vejen prøver at tale for Grønland og dets befolkning gennem Kims integration, så kommer han mere eller mindre ubevidst til at videreføre stereotyper af både grønlænderne og danskerne som henholdsvis den koloniserede og kolonisatorer. Herunder blandt andet ved at Kim hjælper grønlænderne som en autoritær sygeplejerske, der føler sig som en herre og mester, og ved at de grønlandske kvinder oftest omtales som 'piger' trods deres alder.

Eksotiske

Kims seksuelle forhold til de grønlandske kvinder er også et af de gennemgående temaer i *Kalak*. Ifølge vores fortolkning har Kim en forvrænget forståelse af sig selv og interpersonelle relationer på grund af sit komplicerede forhold til sin mor, men i særlig grad i forhold til farens seksuelle misbrug af ham. Dette fører til, at Kim både er distanceret og ude af stand til at skabe meningsfulde relationer, der resulterer i promiskuøse seksuelle forhold og dysfunktionelle relationer generelt. Som følge deraf føler Kim sig meget ensom:

“Jeg må være et af de ensomste mennesker i verden. I en radius af flere hundrede kilometer findes der ikke et eneste menneske som jeg har den mindste venskabelige eller familiære relation til” (Leine, 2007: 192).

Derfor etablerer han overfladiske relationer for at få bekræftelse af sit værd og derigennem finde sig selv. Dette kommer til udtryk, da Kim bruger sin seksualitet som et redskab til at opnå denne bekræftelse. På den ene side er det at have mange overfladiske seksuelle relationer Kims måde at tage afstand fra sin identitetskrise. På den anden side er hans promiskuitet en udtryksform for sin kamp mod sig selv. Selvom Kim ikke vil være som sin far, der har seksuelt misbrugt ham, så ender han alligevel med at misbruge de grønlandske kvinder og deres kærlighed til ham.

Seksualitet bruges ikke kun som et element i Kims forsøg på at finde sig selv. Det har også en stærk betydning vedrørende fremstillingen af de grønlandske kvinder. Kim påpeger eksplicit, at den hvide mands seksuelle oplevelser med en kvinde fra en tidligere koloni er en kliché:

“Jeg ved ikke hvad der er med mig og de grønlandske piger (...) Jeg har aldrig været Lærke utro. Og tanken om at ende som klichéen 'hvid mand på besøg i tidligere koloni' får det til at vende sig i mig. Alligevel er der et eller andet med disse piger” (Leine, 2007: 87-88).

Udover at fortolke dette citat ud fra umyndighed, som tidligere gjort i analysen, så kan det også fortolkes ud fra den stereotypiske forestilling om den eksotiske, grønlandske kvinde. Dermed

genkender Kim muligvis den danske magtdiskurs, hvorunder det skal forstås, at danskere som kolonisateurer førhen har haft seksuelle forhold med eksotiske, grønlandske kvinder. Selvom Kim væmmes ved tanken ifølge sit eget udsagn, så vælger han dog alligevel at gøre det og bliver dermed en del af klichéen. Denne væmmelse kan tolkes på to måder. På den ene side kan det tolkes, som om Kim tager afstand fra sig selv og sine egne drifter eller prøver at tale sig selv fra at blive en del af denne kliché. På den anden side kan det tolkes, som om Leine som den implicite forfatter giver udtryk for sit kritiske perspektiv på den eksisterende vestlige magtdiskurs omkring den hvide mand og den eksotiske indfødte. Herunder kan det formodes, at Leine er klar over, at netop denne kliché jævnlige reproduceres og indeholder en magtdiskurs i forholdet mellem kolonisateurer og koloniserede, som i dette tilfælde nærmere vil sige den hvide, danske mand og den eksotiske, grønlandske kvinde.

I *Kalak* er der en markant kontrast imellem, hvordan grønlandske og danske kvinder bliver skildret gennem Kims øjne. Grønlandske kvinder præsenteres som værende meget lystne og lidenskabelige, hvorimod danske kvinder ikke beskrives i samme passionerede lys. Mange af de grønlandske kvinder, der fremstilles i løbet af fortællingen, bidrager til den førstnævnte konstruktion. Til trods for det betragter vi Karina som indbegrebet af repræsentationen af den lystne grønlandske kvinde og dennes seksuelle appetit. Det er vigtigt at bemærke, at denne repræsentation formidles tilsvarende i *Isbjørnen* igennem Rebekkas repræsentation. Karina bliver først præsenteret i kapitel fire, og igennem Kims øjne skildres hun som en initiativtager, der åbenlyst og næsten aggressivt udviser en interesse i at opnå en seksuel relation til Kim:

“Hun er lille og mager, med en frisure der forsøger at ligne noget fra et modeblad, markerede, næsten skarpe kindben og et mørkt, brændende blik. Der er intet indsmigrende ved hende, ingen kokette strejf med hånden eller fremvisning af ben, hun spidder mig med øjnene og beslutter sig for at hun vil have mig” (Leine, 2007: 94).

En lignende fremstilling af grønlandske kvinder som lystne og ekspressive igennem deres seksualitet gentages eksempelvis i kapitel ti, hvori Kim bemærker, at Agnethe, som han også har et seksuel forhold til, “(...) kommer når hun selv har lyst (...)” (Leine, 2007: 293).

Kim betragter også Karina som det seksuelle ideal, hvilket kommer til udtryk, når han beskriver samlejet med hende og bemærker, hvordan det ændrer hans forståelse af den kvindelige seksualitet:

“Det er min anden seksuelle debut, et samleje der ophæver alle tidligere samlejer, sprænger mine fantasier om hvad to mennesker kan foretage sig i en seng og annullerer mine ridderlige forestillinger om kvindelig seksualitet. Karina er en grådig elskerinde, og hun skammer sig ikke over sin sult” (Leine, 2007: 96).

Hermed kontrasterer Karina forskellen mellem danske og grønlandske kvinder. Dette skildres yderligere i kapitel fire, hvor det stærkt indikeres, at Karinas børn sover i det samme værelse, hvor hun og Kim har sex (Leine, 2007: 99). Da dette kan betragtes som upassende og blufærdighedskrænkende fra et vestligt perspektiv, bliver fremstillingen af Karinas uhæmmede elskov endnu mere usædvanlig og endda chokerende. Ifølge vores fortolkning af en sådan gengivelse fremhæves der en bestemt repræsentation af grønlandske kvinder. De skildres som værende den meget aktive og lidenskabelige aktør under samleje og uhæmmede af vestlige traditionelle normer. Denne repræsentation fra et vestligt perspektiv fremstiller de grønlandske kvinder med diskursive tankefigurer, såsom eksotiske, lystne og aggressivt forførende.

I modsætning til den eksotiske grønlandske kvinde står den danske kvinde, der blandt andet repræsenteres gennem Lærkes karakter. Lærke gengives som sagt resigneret og passiv:

“Lærke accepterer Nuuk, ligesom hun accepterede at blive gift og få to børn og flytte til Skagen og flytte derfra igen, selv om det vist ikke var det hun oprindeligt ville med sit liv” (Leine, 2007: 82).

Det er dog vigtigt at bemærke, at Lærkes personlighed fremgår gennem Kims beskrivelse af hendes handlinger. Det er også igennem Kim, at læseren bliver oplyst om Lærkes holdninger til hans og Karinas forhold. Ifølge Kim betragter Lærke sin mands udskejelser som en “(...) *storartet spøg* (...)” (Leine, 2007: 102), idet hun foreslår at invitere Karina til Johannes’ fødselsdagsfejring (Leine, 2007: 102).

Den problematik som Kim opstiller ved at indrømme, at han ikke kan gøre sig klog på sin kone selv efter seks år sammen, kan tolkes som en af grundene til Kims mange affærer. Idet han føler, at han ikke kan forstå sin kone, er det muligt, at han også føler, at hun ikke forstår ham. Dermed kan han ikke spejle sig i hende og blive anerkendt som individ, hvilket muligvis kan forklare Kims utallige affærer med andre kvinder. Altså at han gennem disse seksuelle forhold prøver at finde et forhold, hvori han kan spejle sig og finde sin identitet.

Kims beskrivelser af grønlandske kvinder som værende afhængige af ham er også vigtigt at påpege. Ifølge Kim, som vi tolker det, ender alle kvinder, som han har seksuelle relationer til, med at blive dybt forelskede i ham og derfor ude af stand til at leve uden ham. Det vil sige, at alle forhold går skævt, til trods for at kvinderne i forholdets begyndelse ikke udviser tegn på jalousi eller ejerskabsfølelse. Karinas forsøg på at begå selvmord grundet jalousi, hendes voldsomme adfærd samt Sorés forvandling fra distanceret til desperat kan ses som eksempler på den danske fremstilling af den grønlandske kvindes desperation og afhængighed af den hvide mand (Leine, 2007: 111, 127, 135-136). Dette kan også tolkes som en måde, hvorpå Kim prøver at definere sig selv og oprette et selvværd.

Følgende citat eksemplificerer denne generelle afhængighed, som de grønlandske kvinder udviser:

“En femtenårig pige har kastet sig ind foran en bil for at straffe chaufføren der er hendes kæreste. Hun pådrager sig et knust bækken og åbent kraniebrud. Hun ligger lænket til sengen og tager smilende imod blomster fra kæresten, en femogtyveårig dansker” (Leine, 2007: 291).

Udover de førnævnte eksempler er den femtenårige piges handling en tydelig fremstilling af den grønlandske kvindes desperation. Dette viser, hvordan de ikke skyr nogen midler for at holde på deres mænd. Som vi tidligere har bemærket, er voksne grønlandske kvinder i stand til at benytte psykisk eller fysisk vold mod Kim for at holde på ham. I dette tilfælde er pigens vold selvforskyldt med henblik på afstraffelse af sin kæreste. Dermed er hendes handling indbegrebet af de grønlandske kvinders desperate midler til at beholde Kim og den hvide mand i deres greb. Disse kvinders forsøg på at påtvinge den danske mand i at forblive i forholdet beskrives igennem Kim. Dermed skaber Leine muligvis også en diskurs gennem sproget og litteraturen, der videreføres og reproduceres i vestlig optik, resulterende i at den danske mand fremstår som attråværdig og som et bytte, der skal holdes krampagtigt fast i. Idet Kim beskriver, hvordan kvinderne ikke kan give slip på ham, positionerer han sig selv i en magtposition, hvor han er eftertragtet og dermed kan vælge og vrage mellem de grønlandske kvinder. Dette kan sidestilles med Hansens essay, hvor det beskrives, hvordan de unge grønlandske piger beslaglægges af danske mænd, og dermed fremstilles den grønlandske mand ikke på lige fod med den danske mand.

Overordnet set har dette afsnit undersøgt og behandlet, hvordan Leine gennem Kims oplevelser og betragtninger kontrasterer mellem de grønlandske og danske kvinder. Herunder fortolker vi, at de grønlandske kvinder fremstilles mere seksuelt frigjorte, på trods af at danske kvinder også allerede

fra 70'erne blev mere seksuelle frigjorte. Selv om begge befolkningsgrupper har oplevet en seksuel frigørelse, så fremstilles grønlandske kvinder overdrevent i forhold til danske kvinder, såsom Karina og hendes uhæmmede elskov (Leine, 2007: 96-97). Dette sker gennemgående i værket, idet beskrivelserne af disse kvindetyper afviger fra hinanden. For eksempel når grønlandske kvinder beskrives, bliver der løbende i hele romanen brugt beskrivelser såsom 'indbydende', 'et kækt svaj i hoften', 'lystent blik' og 'svulmende barme' (Leine, 2007). De danske kvinder fremstilles ikke på tilsvarende vis. Selvom Kim gør den opdagelse i København, at kvinder også har lyst til sex, så sker denne opdagelse på baggrund af erotiske blade i første omgang, hvilket giver et forkert signal til den unge Kim. Dette ses for eksempel tydeligt i Kims første seksuelle oplevelse med en kvindelig prostitueret. Han udtaler, at hun er hans første, hvorefter hun korrigerer ham og siger, at det er hun ikke. Dermed udviser hun en forståelse for, hvad der er reel menneskelig kontakt, og hvad der blot er en transaktion af kødeligt begær.

Dette skel mellem de danske kvinder og de grønlandske kvinder kan skyldes en reproduceret diskurs, der eksotiserer den ene mere end anden.

5.3 Opsummering

Analysen påviser, hvordan Leine fremstiller grønlænderne som værende umyndige i visse tilfælde. Dette ses gennem, hvordan han med sin position som dansk sygeplejerske påtager sig en autoritær rolle, og hvordan han beskriver de grønlandske kvinder som 'piger' i stedet for at anerkende deres modne femininitet.

Naturmennesket og skellet mellem naturen og kulturen afspejles i Marie og Johannes, men det kommer også til udtryk gennem Kims ven Enok, der er fritidsfanger og dermed stadig besidder noget af sin kulturarv. Enok er også et eksempel på skellet mellem den grønlandske kultur og den danske kultur, idet han tilbragte et års skolegang i Danmark. Han var ulykkelig i den tid, han var der, kunne ikke tilpasse sig omgivelserne, men da han vendte tilbage til Grønland, savnede han alligevel nogle dele af den danske kultur. Efter sin hjemkomst til Grønland bebrejdes han, at han var blevet for dansk og havde tillagt sig nogle mærkelige vaner, hvilket placerede ham uden for den danske og grønlandske kultur i en overgang. Altså at han hverken hørte til det ene eller det andet sted (Leine, 2007: 151-152). Et andet eksempel på skellet mellem grønlandsk og dansk kultur ses som sagt i detaljerne vedrørende grønlandsk mad. Maden er præget af den stadig eksisterende fangerkultur, og Kims kollegaer rynker på næsen af det og foretrækker deres kulturelle trygge mad, modsat Kim der spiser alt (Leine, 2007: 100).

Det nøgleord eller den tankefigur, der muligvis kommer mest til udtryk, er fremstillingen af de grønlandske kvinder, der præsenteres som lystne og besidderiske, og som ikke viger tilbage for noget i forsøget på at bibeholde et forhold til de danske mænd. Idet Kim gennem sin fortælling beskriver alle sine affærer, og hvordan han drømmer om at få hus og leve i polygami, gives det indtryk, at den grønlandske kvinde er erotisk umættelig. Derudover skelnes de også fra de danske kvinder ikke blot i udseende, men i deres seksuelle kundskaber. De bliver symbolet for den brudte ramme, der gør op mod den vestlige verdens syn på sex, og de grønlandske kvinders seksualitet bliver beskrevet som fri, dyrisk og passioneret (Leine, 2007: 70-167).

Hermed resulterer analysen i, at der gennem de tre tankefigurer afsløres nogle usynlige eller ubevidste diskurser om den grønlandske anden. Der er store forskelle på grønlænderen og danskeren, og det er tydeligvis grønlænderen, der må underlægge sig danskerens magt.

I forhold til Kims søgen på sin egen identitet så skildres dette bedst i slutningen af romanen, idet han gennem forskellige handlinger finder sig selv. Dette sker eksempelvis i slutningen af kapitel tolv, hvor Kim erklærer sin kærlighed direkte med ordene 'jeg elsker dig' til en grønlandsk pige, han tidligere har arbejdet med. Denne kærlighedserklæring er vigtig, da Kim kun har haft overfladiske forhold til kvinder. Dermed antydes det, at Kim endelig har fundet sig selv og er klar til at etablere meningsfulde relationer til andre mennesker. Det antydes ligeledes, at han tager springet og vælger at stole på et andet menneske igen – ligesom dengang han elskede og stolede på sin far, før denne udsatte ham for seksuelt misbrug. Dette indtryk forstærkes yderligere, idet Kim helt i slutningen af romanen river alle farens breve i stykker uden at læse dem, hvilket symboliserer, at han endelig har fundet sig selv og styrken til at løsrive sig fra farens magt.

6. Diskussion

Gennem vores litteraturhistoriske afsnit med Egedes *Det Gamle Grønlands nye Perustration*, Pontoppidans *Isbjørnen* og Hansens *Sidste Sommer i Angmagssalik* afslørede vi visse danske diskurser gennem de tre nøgleord, der behandles løbende i dette afsnit. Litteraturen afslørede for os, hvordan vestlige forestillinger kommer til udtryk i værkerne, og da fællesnævneren for disse er danskheden, kan det have resulteret i reproduktioner af disse vestlige diskurser.

Idet både Egedes og Pontoppidans værker deler lignende beskrivelser og forestillinger om grønlænderne, hvad angår deres umyndighed, kan der argumenteres for, at Pontoppidan med stor sandsynlighed har ladet sig påvirke af Egedes værk. Dette på baggrund af at Egede publicerede sit

værk i 1741, og *Isbjørnens* publiceringsår er 1887. Derudover blev Egedes værk, som tidligere nævnt, betragtet som et værk baseret på videnskabelige observationer og empiri, og det blev derfor en inspirationskilde og kildemateriale til efterfølgende værker omhandlende Grønland. Idet Pontoppidan aldrig betrødte Grønlands jord, kan der argumenteres for, at Pontoppidan har trukket på Egedes viden og beskrivelser. Dette kan være grunden til, at Pontoppidan på trods af hans kritik af det danske samfund som den skabende faktor for mennesket, der undertrykker, har videreført og reproduceret Egedes diskurser. Som følge deraf bliver disse diskurser den anerkendte danske måde at betragte grønlænderne på, og herunder har Pontoppidan også selv været med til at videreføre en sproglig magt overfor grønlænderne, der medfører undertrykkelse af en magtesløs anden.

Fra at grønlænderne tidligere har måtte indordne sig kolonistors kultur og normer, blandt andet i forhold til den danske kristne tro, så fortsætter undertrykkelsen af grønlænderne i Hansens essay. Dette er dog ud fra et senere samfundsperspektiv, hvor grønlænderne må indordne sig den danske kultur på grund af samarbejdet mellem Grønland og Danmark under G-50 og G-60. Disse to grønlandske kommissioner gør dermed, at Grønland kommer til at ligne Danmark mere og mere. Selvom Hansen er samfundskritisk overfor danskerne som kolonistator, så kommer han selv ubevidst til at tale hen over hovedet på den anden ved at tale om dem og for dem. Dette viser, hvordan personen, der definerer den anden, har en magt, idet vedkommende er ene hersker om denne definition. Dermed opnår den grønlandske anden ikke en stemme i nogen af de tre litteraturhistoriske værker på trods af Pontoppidans og Hansens samfundskritiske perspektiv på Danmark.

Selvom Leine på sin vis reproducerer denne danske magtdiskurs, hvori grønlænderne gengives ud fra vestlige fremstillinger, kan værket betragtes som et skridt frem fra de tidligere litterære skildringer. Dette ses for eksempel i vores analyse af *Kalak*, i forhold til da Kim beretter, at han ikke vil ende som en vestlig kliché, der besøger en tidligere koloni og har sex med de grønlandske kvinder. Ved at italesætte klichéen viser Leine en forståelse for og genkendelse af en reproduceret diskurs (Leine, 2007: 87-88).

Leine taler lige såvel som Pontoppidan og Hansen for Grønland og grønlænderne, i og med at Kim prøver at integrere sig og føler en stolthed ved at blive kaldt Kalak, som tidligere nævnt i vores analyse. Dog bliver Kim, ligesom Thorkild i *Isbjørnen*, aldrig fuldt ud en af grønlænderne, da han stadig bliver set som dansker og en udefrakommende af grønlænderne. Det kan hertil diskuteres, hvorvidt Kim på trods sin tilknytning til Grønland også selv bidrager til at holde fast i, at han er en

dansker. Dette ses blandt andet, da han og familien ifølge Kim flytter tilbage til Danmark for børnenes skyld:

“Det er for deres skyld vi er flyttet tilbage, for at de skal få en ordentlig skolegang, få danske venner, finde ud af hvad de er og hvad Danmark er” (Leine, 2007: 169).

Ligesom Pontoppidan og Hansen så ender Leine med at tale for og om grønlænderne langt hen ad vejen, men giver ikke den grønlandske anden en stemme, da han ligesom Kim aldrig fuldt ud vil blive grønlænder grundet sit danske og norske tilhørsforhold. Herunder gengiver Leine bestemte stereotypiske forestillinger af grønlænderne stadig i *Kalak*, såsom ‘primitive’ og ‘gæstfrie’ (Mathiassen, 2011: 152):

“Jeg har siddet i næsten hver eneste sofa i bygden, drukket kaffe hos hver eneste familie. Overalt bliver jeg modtaget med gæstfrihed og smil, selv når jeg kommer uanmeldt til en problemfamilie som repræsentant for systemet” (Leine, 2007: 143).

Ifølge Ivalu Ingemann Mathiassen³ har nogle af disse stereotyper ændret sig igennem tiden fra at fremstille grønlænderne som ‘selvforsynende kajakfangere’ til at fremstille dem som ‘fritidsfangere, der er afhængige af danskerne, i og med at de er uddannet personale’ (Mathiassen, 2011: 152). Ud fra dette synspunkt er det derfor ikke overraskende, at Leines måde at fremstille grønlænderne på adskiller sig fra for eksempel Pontoppidans fremstilling på grund af den samfundsmæssige udvikling igennem tiden. Blandt andet skildres grønlænderne ikke hovedsageligt som ‘selvforsynende kajakfangere’ i *Kalak*, som de ellers bliver i *Isbjørnen* og til en vis grad i den første reportage i *Sidste sommer i Angmagssalik*. Som det også fremgår af vores analyse, så påpeger Leine derimod flere situationer, hvor grønlænderne er afhængige af Kim på grund af hans erhverv som uddannet sygeplejerske. Derudover ses det også i eksemplet, hvor det bliver påpeget, at selvom Enok arbejder i butik og som assistent for kommunefogeden, så er han også fritidsfanger.

Samtidig med de stereotypiske forestillinger af grønlænderne fremstiller Leine ud fra Mathiassens perspektiv også stereotyper af danskerne. Dette gør han blandt andet i ovenstående citat, hvor Kim som repræsentant for systemet fremstår som den ‘løsningsorienterede danske, hvide mand’ (Mathiassen, 2011: 152).

---

³ Mathiassen er læreruddannet og har en bachelor i Sprog, Litteratur og Medier. I 2011 var hun under kandidatuddannelse, hvilket gør, at vi går ud fra, at hun nu er kandidatuddannet i Sprog, Litteratur og Medier fra Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet (Mathiassen, 2011: 150).

I forhold til de blandede anmeldelser af Leines debutroman står Birgitte Tindbæk som stærk fortaler for, at romanen kaster et nyt blik på Grønland og grønlænderne igennem Leines realistiske og troværdige skildring. Birgitte Tindbæk er uddannet bibliotekar, ansat på Gentofte Hovedbibliotek og står på Litteratursiden.dk anført som skribent af temaet “Grønland i Litteraturen - september 2012”. Vi benytter herunder hendes anmeldelse som repræsentant for de samlede positive reaktioner på *Kalak*, der er blandt litteraturinteresserede danskere. En af grundene til, at *Kalak* kan betegnes som en succes ifølge Tindbæk, er Leines store fortrolighed med den grønlandske kultur og mere fordomsfrie fremlæggelse af grønlænderne “(...) uden hverken at forherlige, fordømme eller udlevere dem” (Tindbæk, 2012).

I kontrast til Tindbæk som fortaler for *Kalak* står Mathiassen blandt de kritiske røster med sin påstand om, at Leine netop fremstiller nutidens grønlænder igennem kulturløsheden, der er “(...) omtåget med alkoholisme, identitetsløs, selvmord og mord” (Mathiassen, 2012). Samt at danskerne i modsætning dertil ser sig selv som “(...) overlegne hvad angår det kulturelle, moralske og politiske aspekt i forhold til grønlænderne” (Mathiassen, 2012).

Et andet kritisk syn på Leine og hans fremstilling af grønlænderne kan diskuteres ud fra Kirsten Thistedes udtalelse om, at selv de, der har den bedste intention om at kæmpe for den undertrykte anden, kommer til at afskære dem fra at tale for sig selv (Thisted, 2004: 119). Selvom Thistedes artikel i tidsskriftet *Spring* er udgivet før *Kalak*, kan hendes udtalelse bruges som argument i diskussionen, om hvorvidt Leine er kritisk overfor danske diskurser om den anden, eller om han viderefører og reproducerer disse diskurser ved at tale om dem og for dem. Thistedes synspunkt leder os i vores analyse af *Kalak* til nogle fortolkninger, der kan anskues, som at Leine ubevidst reproducerer nogle magtdiskurser om den grønlandske anden gennem vores udvalgt tankefigurer i visse dele af værket.

I forhold til hvorvidt Leine burde roses eller kritiseres, er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke perspektiver de forskellige læsninger af *Kalak* udtaler sig fra. Tindbæk udtaler som sagt sin ros som repræsentant for de samlede positive reaktioner blandt de litteraturinteresserede danskere om, at Leine er nytænkende og kritisk. Dog er hendes perspektiv muligvis ikke præget af de samme baggrunde, som Mathiassen og Thisted besidder. Altså at Mathiassen og Thisted besidder en baggrund, der med postkolonial læsning resulterer i et mere kritisk syn på *Kalak*. Derfor er Tindbæks ros af *Kalak* ikke ukorrekt i forhold til Mathiassen og Thisted, men måske uden en refleksion over de andres stemme, der kun kan findes gennem en postkolonial læsning.

7. Konklusion

Gennem det litteraturhistoriske afsnit og analyse af *Isbjørnen* og *Kalak* besvarer vi vores problemformulering med henblik på, hvordan grønlandske såvel som danske identiteter fremstilles. Under analysen af *Isbjørnen* afdækkede vi, hvordan Pontoppidan fremstiller grønlænderne som nogle, der skal tages hånd om, og at denne rolle tilfalder danskerne. I sine beskrivelser af den grønlandske natur og grønlænderne viderefører Pontoppidan herunder nogle anerkendte vestlige magtdiskurser om Grønland og dets folk. Igennem disse fandt vi frem til, at den vestlige verdens forestilling om den anden i virkeligheden fortæller mere om Vesten selv, i dette tilfælde mere om danskerne end om grønlænderne. Dette svar fandt vi frem til ved at analysere ud fra tankefigurerne naturmenneske, umyndige og eksotiske, der i litteraturen repræsenterer nogle stereotypiske forestillinger om den anden. Dermed kan vi gennem analysens resultater konkludere, at Pontoppidans danske fremstilling af grønlænderne udelukker deres mulighed for at opnå en stemme som den grønlandske anden.

Ved at analysere *Kalak* ud fra samme tankefigurer og i sammenhæng med det litteraturhistoriske afsnit, især med fokus på *Isbjørnen*, fandt vi frem til, at Leine på trods af ros for det modsatte også viderefører og reproducerer danske anerkendte magtdiskurser. Dette udleder vi, idet vi i diskussionen påpeger, hvordan den postkoloniale læsning er essentiel for at opnå et fuldt overblik over, hvorvidt Leine fratager grønlænderne deres stemme og taler på deres vegne. Dermed konkluderer vi, at selvom Leine til en vis grad udviser forståelse for og bekræftelse af eksistensen af danske magtdiskurser, der fremstiller grønlænderne i et forvrænget perspektiv, så reproducerer han alligevel nogle af disse diskurser. Idet Leine har været på Grønland modsat Pontoppidan, fremstår hans beretning muligvis mere sandfærdig i sin fremstilling af grønlænderne. Dog er han stadig influeret af nogle herskende danske diskurser, som kategoriserer grønlænderne som værende underlegne i modsætning til de overlegne danskere. Derudover mener vi, at *Kalak* ligesom *Isbjørnen* og *En Sidste Sommer i Angmagssalik* også beretter mere om danskernes identitet frem for grønlændernes. Dette sker på baggrund af, at *Kalak* er skrevet ud fra et dansk perspektiv, idet han gennem sit danske tilhørsforhold beskriver mere om sig selv og sin søgen på sin identitet frem for at beskrive grønlænderne. Dermed sker der en spejling af Kim i den grønlandske anden, hvilket resulterer i fratagelsen af den grønlandske andens stemme.

Dog udelukker vi ikke, som tidligere nævnt, at Leine ikke er på rette vej, idet hans værk kan ses som et fremskridt mod en mere retfærdig fremstilling af Grønland og dets folk, hvilket giver mulighed for at se Grønland i et nyt perspektiv.

8. Litteraturliste

Bøger og tidsskrifter

Ashcroft, Bill, Griffiths, Gareth & Tiffin, Helen (2013): *Postcolonial studies. The Key Concepts*. Oxon: Routledge.

Augustesen, Rasmus & Hansen, Krister (2011): *Det moderne Grønland – fra koloni til selvstyre*. Frederiksberg: Frydenlund.

Berman, Jeanne, Jakobsen, Kamilla Hygum & Rasmussen, Henrik (2005): *Gads Litteraturlleksikon*. 2.udgave, 1. oplag. København: Gads Forlag.

Bredsdorff, Nils (2002): *Diskurs og konstruktion - En samfundsvidenskabelig kritik af diskursanalyser og socialkonstruktivismen*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi, Samfundslitteratur.

Chatman, Seymour (1989): "Story: Events" i Chatman, Seymour: *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. London: Cornell University Press.

Egede, Hans (1741): "Det Gamle Grønlands nye Perustration" i Gustafsson, Thor, Kjeldsen, Rasmus Urup & Kristiansen, Anders Hedegaard (red.): *Litteratur med udsyn. Bind 2 – Globale perspektiver i danskundervisningen*, 2016. Frederiksberg: Daneklærerforeningen.

Flinker, Jens Kramshøj (2014): "Opbrud i menneskebilledet: Fra biomagt til molekylær biomagt" i *Spring – Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 36, 2014.

Genette, Gérard (1983): *Narrative Discourse: An Essay on Method*. New York: Cornell University Press.

Gustafsson, Thor, Kjeldsen, Rasmus Urup & Kristiansen, Anders Hedegaard (2016): *Litteratur med udsyn. Bind 2 – Globale perspektiver i danskundervisningen*. Frederiksberg: Daneklærerforeningen.

Frederiksen, Kurt (2012): *Thorkild Hansen – forfatteren og livet*. Rødovre: Forlaget Sohn.

Hansen, Thorkild (1967): *Slavernes Kyst*. København: Gyldendal.

Hansen, Thorkild (1978): *Sidste sommer i Angmagssalik*. København: Københavns Bogtrykkerforening.

Hauge, Hans (2007): *Postkolonialisme*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Hauge, Hans (2008): "Postkolonialisme" i Fibiger, Johannes, Gerd von Buchwald Lütken & Niels Mølgaard (red.): *Litteraturens tilgange*. 2. udgave, 1. oplag. Århus: Academica - Gyldendal Akademisk.

Heede, Dag (2002): *Det tomme menneske – Introduktion til Michel Foucault*. 2. udgave. København: Museum Tusulanums Forlag.

Kapoor, Ilan (2004): *Hyper-self-reflexive development? Spivak on representing the Third World 'Other'*. *Third World Quarterly*, 25 (4).

Larsen, Gorm (2013): "Fortæller" i Lasse Horne Kjældgaard, Lis Møller, Dan Ringgaard, Lilian Munk Rösing, Peter Simonsen & Mads Rosendahl Thomsen (red.): *Litteratur. Introduktion til litteratur og analyse*. 2. udgave, 2. oplag. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Lauritzen, Philip (1979): *Grønland – fra koloni til hjemmestyre*. København: Mellempøkeligt Samvirke.

Leine, Kim (2007): *Kalak*. 1. udgave, 2. oplag. København: Gyldendal.

Mathiassen, Ivalu Ingemann (2011): "Grønlandsk orientalisme: repræsentation og stereotyper om Grønland og grønlandere i nyere tid" i *Tidsskriftet Grønland*, årgang 59. No. 2, 2011.

Pontoppidan, Henrik (1887): *Isbjørnen*. København: Gyldendalske Boghandels Forlag.

Said, Edward (2002): *Orientalisme. Vestlige forestillinger om Orienten*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Schwarz, Henry & Ray, Sangeeta (2008): *A companion to postcolonial studies*. Blackwell Publishing.

Spivak, Gayatri (1988): "Can the Subaltern Speak?" i Nelson, Cary & Grossberg, Lawrence (red.): *Marxism and the Interpretation of Culture*. Champaign: University of Illinois Press.

Stormhøj, Christel (2013): *Poststrukturalismer - videnskabsteori, analysestrategi, kritik*. 1. udgave, 5. oplag. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Thisted, Kirsten (2003): "Danske Grønlandsfiktioner. Om billedet af Grønland i dansk litteratur" i *Kosmorama - Tidsskrift for filmforskning og filmkultur*, nr. 232, artikel 2, 2003.

Thisted, Kirsten (2004): "Dead Man Talking – om tale og tavshed og repræsentationens ambivalens hos Karen Blixen og Thorkild Hansen" i *Spring – Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 22, 2004.

Thisted, Kirsten (2006): "Eskimoeksotisme – et kritisk essay om repræsentationsanalyse" i Christiansen, Lene Bull m.fl. (red.): *Jagten på det eksotiske*. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet – Roskilde Universitetscenter.

Hjemmesider

Andersen, Astrid Nonbo (2015a): "Grønland var en koloni" på *Jyllands-Posten.dk*, den 25. august 2015. Internetadresse: <https://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE7824540/Gr%C3%B8nland-var-en-koloni/>. Lokaliseret den 21. oktober 2017.

Andersen, Nina Trige (2015b): "Imperialisme" på *Faktalink.dk*, januar 2015. Internetadresse: <https://faktalink.dk/titelliste/imperialisme>. Lokaliseret den 7. december 2017.

Bech, Kathrine Sørensen (2007): "Artikel: En skide grønlander taler ud. Interview med Kim Leine" på *Litteratursiden.dk*, den 13. november 2017. Internetadresse: <https://litteratursiden.dk/artikler/en-skide-gronlaender-taler-ud-interview-med-kim-leine>. Lokaliseret den 5. december 2017.

Denstoredanske.dk 1 – Gyldendals Den Store Danske: *Grønland – historie (1500-1979)*.

Internetadresse:

[http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Gr%C3%B8nland/Gr%C3%B8nlands_samfund_kultur_og_historie/Gr%C3%B8nland_\(Historie\)/Gr%C3%B8nland_\(Historie_-_1500-1721\)](http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Gr%C3%B8nland/Gr%C3%B8nlands_samfund_kultur_og_historie/Gr%C3%B8nland_(Historie)/Gr%C3%B8nland_(Historie_-_1500-1721)).

Lokaliseret den 4. december 2017.

Denstoredanske.dk 2 – Gyldendals Den Store Danske: *Grønland*. Internetadresse:

http://denstoredanske.dk/Om_sitet/Temaer/Gr%C3%B8nland. Lokaliseret den 5. december 2017.

Denstoredanske.dk 3 – Gyldendals Den Store Danske: *Hans Egede*. Internetadresse:

http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Gr%C3%B8nland/Gr%C3%B8nlands_samfund_kultur_og_historie/Hans_Egede. Lokaliseret den 5. december 2017.

Denstoredanske.dk 4 – Gyldendals Den Store Danske: *Henrik Pontoppidan*. Internetadresse:

http://denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Dansk_litteratur/1870-1900/Henrik_Pontoppidan. Lokaliseret den 8. december 2017.

Funder, Tore Daa (2006): "Naturalismen og Det Moderne Gennembrud" på *Faktalink.dk*, 2006.

Internetadresse: <https://faktalink.dk/titelliste/natu>. Lokaliseret den 4. december 2017.

Geist, Anton (2007): "Fastlåst i den gode smag" på *Information.dk*, den 26. november 2007.

Internetadresse: <https://www.information.dk/kultur/2007/11/fastlaast-gode-smag>. Lokaliseret den 4. december 2017.

Lauritsen, Dorrit (2005): "Anmeldelse: Sultekunstnerinde af Lotte Inuk" på *Litteratursiden.dk*, den 24. januar 2005.

Internetadresse: <https://litteratursiden.dk/anmeldelser/sultekunstnerinde-af-lotte-inuk>. Lokaliseret den 4. december 2017.

Mikkelsen, Morten (2015a): "Dansk kolonitid fylder mere i undervisningen" på *Kristeligt-*

dagblad.dk, den 2. februar 2015. Internetadresse: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/dansk-kolonifortid-fylder-mere-i-undervisningen>. Lokaliseret den 17. december 2017.

Mikkelsen, Morten (2015b): "Den danske kolonihistorie er både fortid og nutid" på *Kristeligt-*

dagblad.dk, den 2. februar 2015. Internetadresse: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/historie/den-danske-kolonihistorie-er-baade-fortid-og-nutid>. Lokaliseret den 17. december 2017.

Olling, Anders (2011): "Thorkild Hansen" på *Forfatterweb.dk*, 2011. Internetadresse:

<https://forfatterweb.dk/oversigt/hansen-thorkild#anchor5487>. Lokaliseret den 11. december 2017.

Ordnet.dk 1 – Den Danske Ordbog: *erindringsroman*. Internetadresse:

<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=erindringsroman&tab=for>. Lokaliseret den 5. december 2017.

Ordnet.dk 2 – Den Danske Ordbog: *autofiktion*. Internetadresse:

<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=autofiktion>. Lokaliseret den 5. december 2017.

Rothstein, Klaus (2007): "Kim Leine: Kalak" på *Rothstein.dk*, den 19. januar 2007. Internetadresse:

<http://www.rothstein.dk/2007/kim-leine-kalak/>. Lokaliseret den 5. december 2017.

Statens Institut for Folkesundhed (2004): "Figur 32. Den gennemsnitlige levealder for kvinder og mænd i Danmark 1840-2000" på *Biologitiltiden.dk*. Internetadresse:

<http://www.biologitiltiden.dk/bogensfigurer/pdf/32.pdf>. Lokaliseret den 5. december 2017.

Sørensen, Rasmus Bo (2008): ”Grønlandsforfatterne” på *Information.dk*, den 21. februar 2008.
Internetadresse: <https://www.information.dk/kultur/2008/02/groenlandsforfatterne>. Lokaliseret den 4. december 2017.

Thorsen, Lotte (2006): ”En over nakken til det danske sprog” på *Politiken.dk*, den 9. marts 2006.
Internetadresse: <http://politiken.dk/kultur/boger/art5701336/En-over-nakken-til-det-danske-sprog>.
Lokaliseret den 4. december 2017.

Tindbæk, Birgitte (2012): ”Tema: Grønland i litteraturen – september 2012” på *Litteratursiden.dk*, september 2012. Internetadresse: <https://litteratursiden.dk/temaer/gronland-i-litteraturen-september-2012>. Lokaliseret den 4. december 2017.